

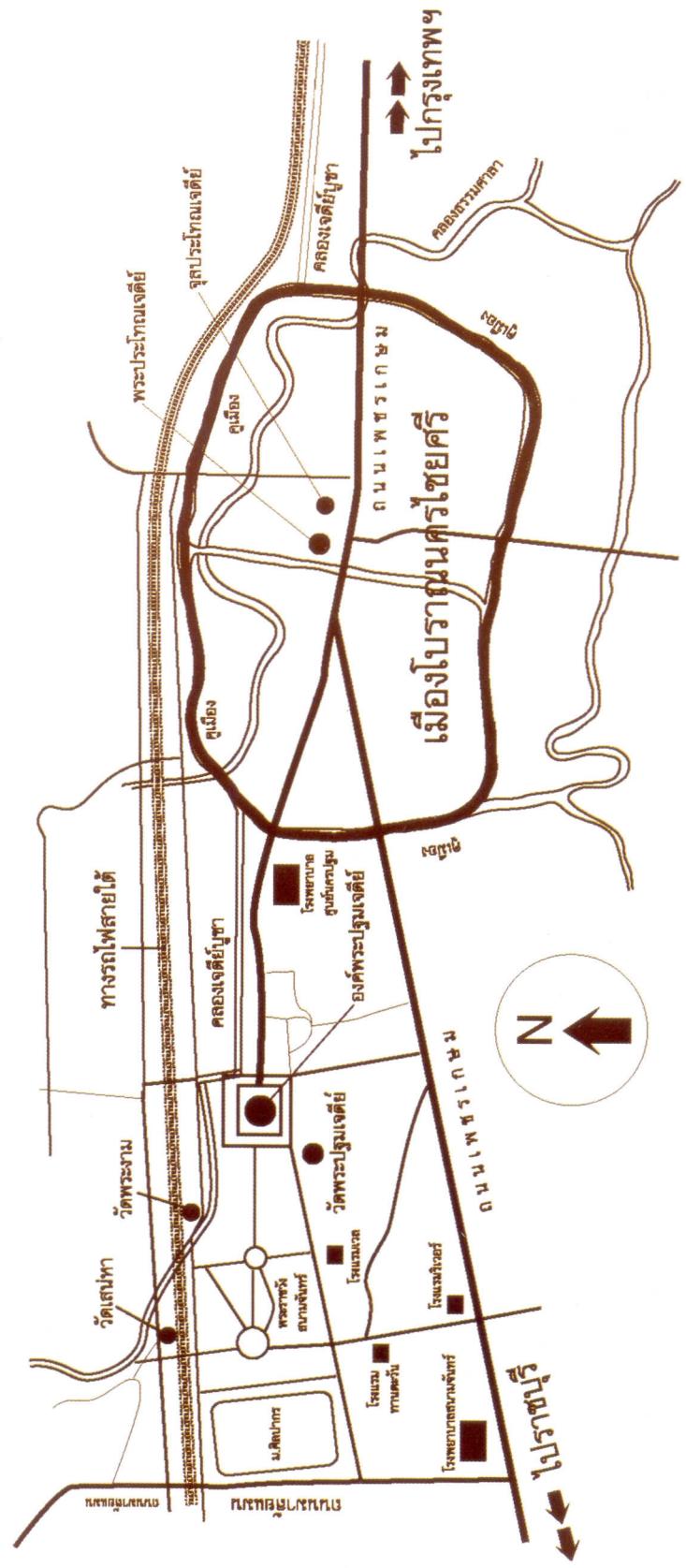

ເອກສາրປະກອບນິທຣສກາຣ

ອາຣຍຣຣມທວາຣວັດ ເຕີ ນຄຣປຣມ

ສູນຍົກເຮັດວຽກ ມາຮວຍລ້າຍຮາຊກັງນຄຣປຣມ

แผนผังเมืองนครปฐมและเมืองโบราณนครไชยศรี

คำนำ

เอกสารประกบนิทรรศการเรื่อง “อารยธรรมทวาราดีศรีนกรปฐม” ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ทวาราดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมจัดทำขึ้นนี้ มีความประสงค์ ๔ ประการดังนี้

ประการแรก ต้องการให้ชานกรปฐมทุกนาย รู้จักความเป็นมาของจังหวัดนครปฐมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับอารยธรรมทวาราดี ที่ทำให้เกิดองค์พระปฐมเจดีย์ และเดี๋ยวนี้ด้วยๆ อิทธิพลของที่สำคัญยิ่งคือ เมืองโบราณคราเมียครร ที่มีอายุนับพันปี และเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ถึง ๓,๘๐๐ ไร่ หรือ ๗.๒๖ ตารางกิโลเมตร ยาวตั้งแต่ธรรมชาติดึงหัวใจระเข้า ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเรื่องดังกล่าว

ประการที่สอง ต้องการให้ชานกรปฐม เห็นความสำคัญของเรื่องราวนอกติด เพื่อจะได้หยุดยั้งการทำลายโบราณสถานดังกล่าว เช่น ไม่ตัดถนนเข้าไปใกล้เจดีย์เกินไป ไม่สร้างตึกอาคารสูงเกิน ๑๒ เมตร โดยเฉพาะบริเวณรอบๆ องค์พระปฐมเจดีย์ และควรปล่อยให้พื้นที่ในความคุ้มครองเทศบาลนครปฐม เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ของเมืองโบราณที่มีคุณค่า โดยไม่สร้างอาคาร และสถานประกอบการอย่างมีอิทธิพลใหม่เพิ่มขึ้นอีก ยิ่งปัจจุบันศักดาจังหวัดนครปฐม ก็ได้ขยายไปห่างจากแหล่งประวัติศาสตร์ดังกล่าวแล้ว ความเจริญแบบสมัยใหม่จึงควรตามไปด้วย นอกจากนั้นยังควรปรับภูมิสถาปัตยกรรมฯ องค์พระปฐมเจดีย์ให้เหมาะสมกับเมืองพุทธศาสนาและอารยธรรมทวาราดีด้วย

ประการที่สาม ต้องการเรียนรู้ชานกรปฐม ให้เห็นพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในการสร้างอนุสรณ์แด่พระองค์ที่วังปฐมกร ณ บริเวณที่ตั้งของเทศบาลนครปฐม ซึ่งในอดีตเป็นวังที่ประทับของพระองค์เมื่อครั้งนຽรุณขององค์พระปฐมเจดีย์ ถ้าพระองค์ไม่ทรงนຽรุณขององค์พระปฐมเจดีย์ เมืองนครปฐม หรือจังหวัดนครปฐม ก็คงจะไม่เกิดขึ้น

ประการที่สี่ ต้องการจุดประกายแนวคิดให้มีการสร้างอุทยานประวัติศาสตร์ทวาราดีขึ้นในบริเวณเมืองนครปฐมนี้ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ เชื่อมโยงกับองค์พระปฐมเจดีย์ และเป็นศูนย์การเรียนรู้ทวาราดีกลางแจ้ง ย้อนอดีตที่คนทั่วโลกสามารถสัมผัสได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุกูล ชนกนิช
ผู้จัดทำ

คำขอเชิญหน้าปก : จุลประโภนเจดีย์ ระยะที่ ๓

ภาพจุดประโภนเจดีย์นี้เรียนขึ้นจากการสันนิษฐานของ พศ.นุกูล ชนกนิช ซึ่งได้แนวคิดจากข้อเขียนของนักโบราณคดีหลายท่าน เช่น น. น. ปaganña, รศ.ศรีศักดิ์ วัฒโน古今 และสุจิตต์ วงศ์เทศ

จุดประโภนเจดีย์ที่กรมศิลปากรสำรวจเมื่อวันที่ ๒๕๔๗ น. เนื่องในรายงานคราเมียร์ บีน เจดีย์ที่มีการบูรณะฯ ๒ ครั้งแล้ว ครั้งที่หนึ่งเป็นครั้งที่ ๓ เป็นเจดีย์ทรงปราสาท & ชั้น มีพระพุทธรูปประจำชั้นละ ๒๐ องค์ มีรูปเล็กน้อยล้ำเจดีย์ “กุ่กุ” หรือ สุวรรณจังโกฎเจดีย์ แห่งวัดมหาเทวี จ.ลพบุรี ส่วนยอดของเจดีย์ในภาพนี้ ผู้เขียนได้ต่อเติมออกบัวของยอดเจดีย์ที่หักหายไปให้สมบูรณ์ขึ้น

หนังสือ “เอกสารประกบนิทรรศการ อารยธรรมทวาราดีศรีนกรปฐม”

เจ้าของ : ศูนย์การเรียนรู้ทวาราดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ผู้จัดทำ : พศ.นุกูล ชนกนิช ผู้ช่วยผู้จัดทำ : รศ.ดร.สำราญ รอตเทหุตัย

พิมพ์ที่ : บริษัท เพชรเกษมพิริยัง จำกัด ๑๙/๔๙ ถ.ทรงพล ต.ลำพญา อ.เมือง จ.นครปฐม ๗๓๐๐๐

โทร. ๐-๓๔๒๕-๘๗๘๘, ๐-๓๔๒๕-๘๑๑๑ โทรสาร ๐-๓๔๒๕-๓๔๖๕ E-mail : info@pkprinting.com มีดูนายน ๒๕๕๒

เมืองโบราณชัตว์เชียงใหม่

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองนครเชียงใหม่

ทวารวดี : แคนสุวรรณภูมิ

ศูนย์กลางการค้าสำคัญแห่งหนึ่งของโลก

ย้อนอดีตไปประมาณ ๑,๕๐๐ ปี พื้นดินบริเวณเมืองนครปฐม เคยเป็นชายฝั่งทะเลในสมัยโบราณมาก่อน สมัยนั้นอ่าวไทยถึงจังหวัดพุบุรี ชุมชนเริ่มมีกรอบข่ายอ่าวไทยหลายแห่งต่างรวมตัวกันอยู่ที่เมืองที่ตั้งเป็นเมืองใหญ่และทำการค้าขายกับต่างชาติ ที่เดินทางเดินทางมาเรือสำเภาจากจีน อินเดีย โปรตุเกส-อาหรับ เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตต่อ กัน เช่น เครื่องเงิน หนังสัตว์ ช้าง ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของชาวทวารวดี และกันเครื่องใช้พวกโถหิน ผ้า ทองคำ จากอาหรับและจีน เป็นต้น ชาวอินเดีย เรียก ตินแคนทวารวดีนี้ว่า สุวรรณภูมิ

ชาวจีน เรียก กิมหิดิน

เมืองสำคัญสมัยนั้น ได้แก่ ญี่ปุ่น ญี่ปุ่น กระเบนโหสพ พระราชา ละโว้ กำแพงแสน และนครไชยครี (นครปฐม)

เมื่อก่ออ่าวไทยตื้นเขินกลายเป็นแม่น้ำคากกลางของประเทศไทยแล้ว สิ่งที่หลงเหลืออยู่บนพื้นดินที่เคยเป็นท้องทะเลอ่าวไทย ก็คือ ร่องน้ำ ทางน้ำ ที่ให้มาจากการหนื้น ลงสู่ที่ต่ำในภาคกลางและอ่าวไทย คือ แม่น้ำสำคัญสายสาม เช่น เจ้าพระยา ทำจีน บางปะกง และแม่กลอง

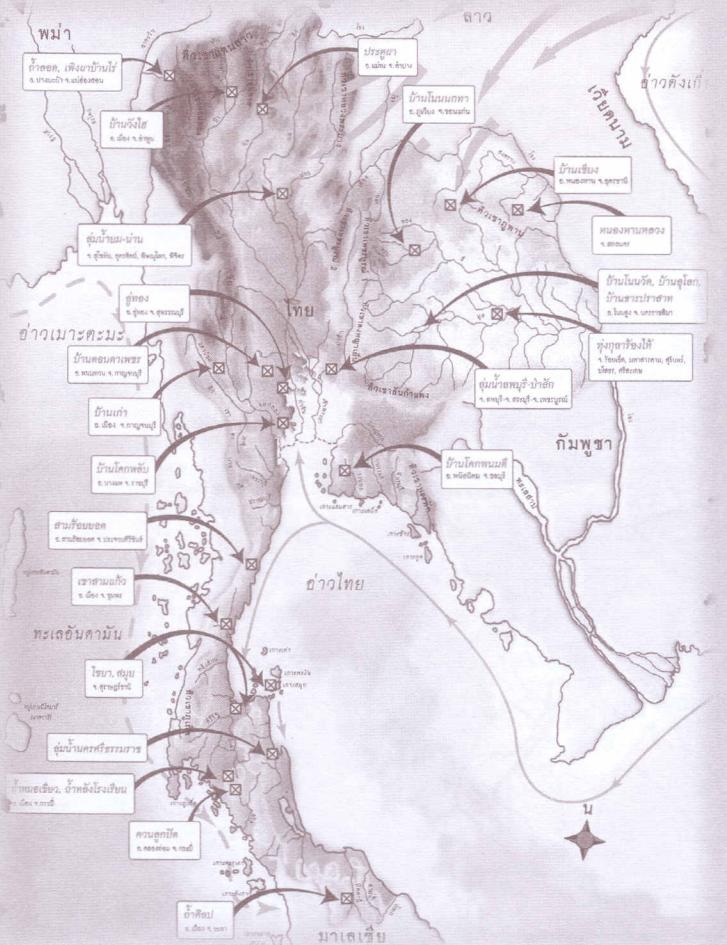
อ่าวไทยสมัยทวารวดี

สุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นคืนแคนแห่งอารยธรรมทวารวดี เป็นคืนแคนที่มีความสัมพันธ์ด้านการค้าทางทะเลระหว่างอินเดียกับจีนอัน เมื่อราหดัง พ.ศ. ๑๐๐๐ โดยมีเรือสำราญแผ่นเดียวหลายลำเดินทางผ่านอ่าวเบงกอก ทะลุเข้าดามันมาจากทางชายฝั่งตะวันตกของสุวรรณภูมิ คือ บริเวณเมืองมะตะมะ ทวย ในพม่า เลี้ยวเข้าถ่ายสินค้าผ่านช่องเขมาทางตะวันออก ถ่ายสินค้าลงเรือที่อยู่ท่องผ่านอ่าวไทยออก ไปสุชาญฝั่งทะเลเด่นในได้ถึงกรุงศรีฯ หรือมีระนั้น กีชันถ่ายไปทางลุ่มน้ำโขงผ่านบริเวณอีสานของไทยและลาว ในทางกลับกัน จีนอันกีชันสินค้าลงเรือแล้วเดินเดียวบนชายฝั่งแม่น้ำตามเดินทางดังกล่าวไปยังชินเตี้ย และประเทศทางตะวันออกกลาง คือ เปอร์เซีย อาหรับ สมัยนั้นเรือสินค้ามีขนาดเล็กไม่สามารถแล่นข้ามมหาสมุทรได้ จึงต้องแล่นเดียวบนชายฝั่งทะเลดามันสู่บริเวณภาคใต้ของไทย

ในขณะเดียวกันการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากอินเดียมายังสุวรรณภูมิ ก็มาโดยเรือสินค้าตามเดินทางดังกล่าวด้วย ดังจะเห็นได้ว่า ร่องรอยที่เป็นหลักฐานทางวัตถุของพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธชูป พระธรรมจักร สกุปเจดีย์ จึงมีปรากฏอยู่ ตามเดินทางดังกล่าวที่ถ้ำศิลป์ (ยะลา) พระธาตุไชยา พงศ์ศึก อุท่อง ดพบุรี สุพรรณภูมิ คุบัว นครไชยศรี อยุ่ร่องเกา ศรีเมืองหาโพธิ์ พระราดา (ชลบุรี) ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่อยู่ริมฝั่งทะเลครอบคลุมอ่าวไทยโบราณ ปัจจุบันเมืองดังกล่าวอยู่ในจังหวัดภาคกลาง ของประเทศไทย หลังจากนั้นทางเดลัดค่าลงและเดินทางกลับทางภาคเหนือให้มาทับถนนอ่าวไทยโบราณเสียจนกลายเป็นแผ่นดินที่มี แม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน ป่าสัก บางปะกง แม่กลอง ให้ลงสู่อ่าวไทยปัจจุบันที่จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เมืองโบราณสมัยทวารวดีเหล่านั้นกีช่อนตัวอยู่ในป่าในดง เมื่อสังกมสมัยใหม่ปรากฏทั่วประเทศไทย เมืองโบราณเหล่านั้นก็ถูกยก เป็นที่สนใจของนักวิชาการ และนักโบราณคดีอย่างกว้างขวาง

ชุมชนบุคก่อนประวัติศาสตร์ในแคนทาราดี

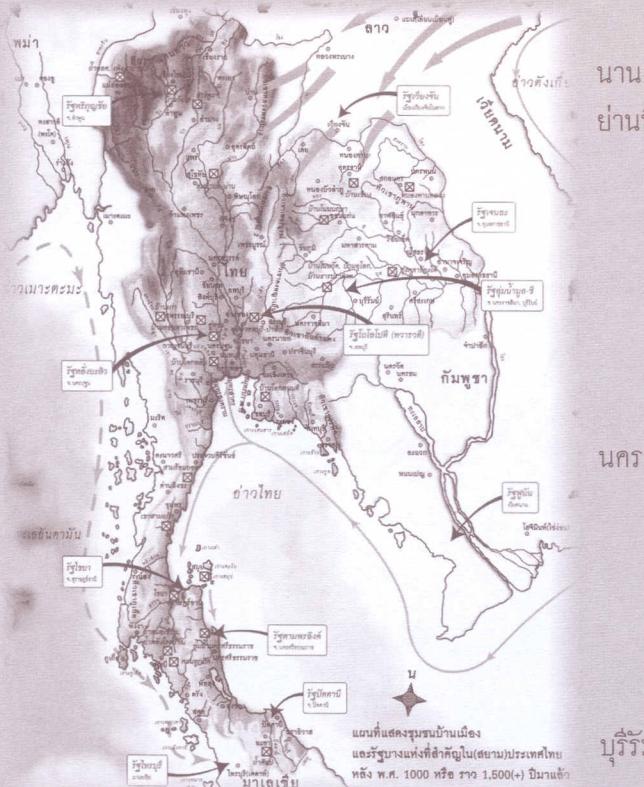
ก่อน พ.ศ. ๑ ชนพื้นถิ่นที่อยู่บุนเด็นแคนของประเทศไทย ประกอบด้วย มอง へのร มัง เย้า ลาว ไทย ซึ่งจัดเรียงว่าพากเบี้ยร กับพาก ชา-สุน (กระถุล ชาว มาลัย) ทางข้างตั้งเกี้ย เป็นนักเดินเรือพากแรกที่ออกเดินทางเลี้ยงขายฝั่งทะเลข้ามตัวตั้งเกี้ยเข้ามาติดต่อ กับคนพื้นเมืองรอบอ่าวไทย

กลุ่มนี้พื้นเมือง หรือชุมชนหมู่บ้านเหล่านี้มีอยู่ก่อนที่จะเป็นสยามประเทศหรือประเทศไทย หรือก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแพร่มาจังดินแดนนี้ นักวิชาการจัดกลุ่มนี้ดังกล่าวไว้ว่าเป็นกลุ่มนบุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ที่ บ้านเชียง จ.อุดรธานี, บ้านคงคาเพชร จ.กาญจนบุรี, บ้านโภคพัฒ จ.ราชบุรี, บ้านโภคพนมดี จ.ชลบุรี, บ้านลูกน้ำ จ.ยะลา, ฯลฯ บุคกนี้มีความเชื่อในเรื่องผี สิง ศักดิ์สิทธิ์ และพัฒนาบันดาลให้เกิดคุณและโทษต่อมนุษย์ต่อเมื่ออาเรยธรรมทางพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาถึงพร้อมๆ กับการแตกเปลี่ยนสินค้ากันระหว่างภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันตกในยุคนี้ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจึงค่อยๆ พัฒนาขึ้นเป็นบ้านเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ขึ้นที่มีการนับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธจากชาวอินเดียจากการที่บริเวณดังกล่าวมานี้เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นที่ต้องการของจีน อินเดีย เปรอร์เซีย อาหรับ ทำให้เกิดการแตกเปลี่ยนสินค้า ที่มีความจำเป็นแก่การยังชีพต่อภัยป่าดงดิบ จึงเป็นสถานที่ชาวจีนเข้ามาบ้านนามว่า “กินหลิน” และชาวอินเดียเรียกว่า “สุวรรณภูมิ” ซึ่งมีความหมายว่า แทนทอง เช่นเดียวกัน แต่สภาพภูมิศาสตร์เป็นแหล่งยั่งคงในทะเลใหญ่ จึงถูกเรียกว่าแหล่งทองอีกชื่อหนึ่ง บริเวณดังกล่าวมานี้คือประเทศไทยปัจจุบันนั่นเอง

ขุนชันร่วมสมัยกับไทยในยุคทวารวดี

พ.ศ. ๑๖๐๐-๑๖๘๐

จากการเกิดมีบ้านเด็กและเมืองน้อยในศิลปะและสถาปัตยกรรมของ
นานาชาติ ที่มีทางรวมตัวกันเป็นรัฐ หรือ อาณาจักร รัฐสำคัญๆ ใน
ยุคนี้ ได้แก่

รัฐหลังบะสิว (นครไชยศรี) อยู่ในบริเวณ จ.นครปฐม และอุทกษา

รัฐโคโนปติ (ทวารวดี) อยู่ในบริเวณ จ.พนบุรี

รัฐเจนดะ (ขอน, เชียงราย) อยู่ในบริเวณประเทศไทยกัมพูชา

รัฐເຖິງຈັນ (ลาວ) อยู่ในบริเวณประเทศไทย

รัฐพนัน (ออกแก้ว) อยู่ในบริเวณประเทศไทย

รัฐตามพรลึงค์ (ศรีธรรมารักษ์) อยู่ในบริเวณจังหวัด
นครศรีธรรมราช

รัฐปัตตานี (ปัตตานี) อยู่ในจังหวัดปัตตานี

รัฐไทรบุรี (มาเลเซีย) อยู่ในประเทศไทย

รัฐเชยา (ศรีวิชัย) อยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

รัฐหริภุญชัย (จันทบุรี) อยู่ในจังหวัดลำพูน

รัฐคุณนำมูล-ชี (ศรีจันทน์) อยู่ในจังหวัดราชบุรี และ

ขุนชันร่วมสมัยกับไทยในสมัยสุโขทัยและอยุธยา

พ.ศ. ๑๗๐๐-๒๕๓๐

ต่อมาการยึดครองของขอม เริ่มนืออิทธิพลตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕ และเริ่มรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้นในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๗ จนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หลังจากนั้นอารยธรรมขอมที่เริ่มโดยแสงลงโดยลำดับ ขณะเดียวกันหัวเมืองสำคัญต่างๆ ของไทยที่เริ่มพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะเมืองละโว ที่สามารถหักพันจากอิทธิพลของขอมได้สำเร็จ และได้รวมตัวกันเข้ากับหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งหลาย โดยมีสุโขทัยเป็นราชธานี ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๗๐๐ เป็นต้นมา อาณาจักรสุโขทัยได้ขยายความเริ่มรุ่งเรืองยิ่งขึ้น และได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางเป็นเวลานานกว่าร้อยปี ในเวลาเดียวกันนั้นเอง หัวเมืองต่างๆ ในภาคกลางที่มีความเจริญรุ่งเรืองและรวมตัวเป็นฝ่ายเดียวกัน จันขายาตัวเป็นราชอาณาจักรสยามโดยมีเมืองหลวงคือ กรุงเทพมหานครที่ศรีอยุธยา ซึ่งมีความหมายว่า นครของเทพเทวทัที่มีหน้าด้านการค้าและการงานที่ให้เราชนะยาก อาณาจักรนี้เกิดจากการรวมตัวของรัฐต่างๆ (ดพบุรี) กับ รัฐสุพรรณภูมิ (สุพรรณบุรี) ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาและท่าจีน และเริ่มไปจนถึงคุณน้ำโขง มูล และซึ่งได้แก่ พิมาย พนมรุ้ง โකศรีสะบอง สุโขทัย เพชรบุรี นครไชยศรี คุน็ว้า ไปจนถึงนครศรีธรรมราช รวมเรียกว่า “สยามประเทศ”

นครวัสดุต่างๆ ในแหล่งท่อง มีจำนวนถึง ๑๓ แห่ง เรียงรายอยู่รอบนครวัสดุกรุงเทพฯ ต่อครึ่งบูรพาชนน์ ย้อมมืออิทธิพล และศักดิ์ศรีของความเป็นชาติพันธุ์แห่งต่างกันไป ในด้านภัณฑารมณ์และความเรียบในศิลปะ ๔ แบบ คือ

๑. นครวัสดุบถือศิลปานพุทธ

- ๑. วัสดุพกาน (พม่า)
- ๒. วัสดุหงสาวดี (พม่า)
- ๓. วัสดุถันนา (ภาคเหนือ)
- ๔. วัสดุล้านช้าง (ลาว)
- ๕. วัสดุเวียงจัน (ลาว)
- ๖. วัสดุสุโขทัย (สยาม)
- ๗. วัสดุอยุธยาศรีรามเทพนคร (สยาม)
- ๘. วัสดุพรานกุม (สยาม)
- ๙. วัสดุนครศรีธรรมราช (สยาม)

๒. นครวัสดุบถือศิลปานา

- พระมหาณ และอินถุ

- ๑. วัสดุพิมาย พนมรุ้ง
- ๒. วัสดุกัมพูชา (นครวัด-นครคุม)

๓. นครวัสดุบถือผู้บรรพบุรุษ

- ๑. วัสดุลีสองจุไทย

๔. นครวัสดุบถือศิลปารมณ์

- ๑. วัสดุปัตตานี

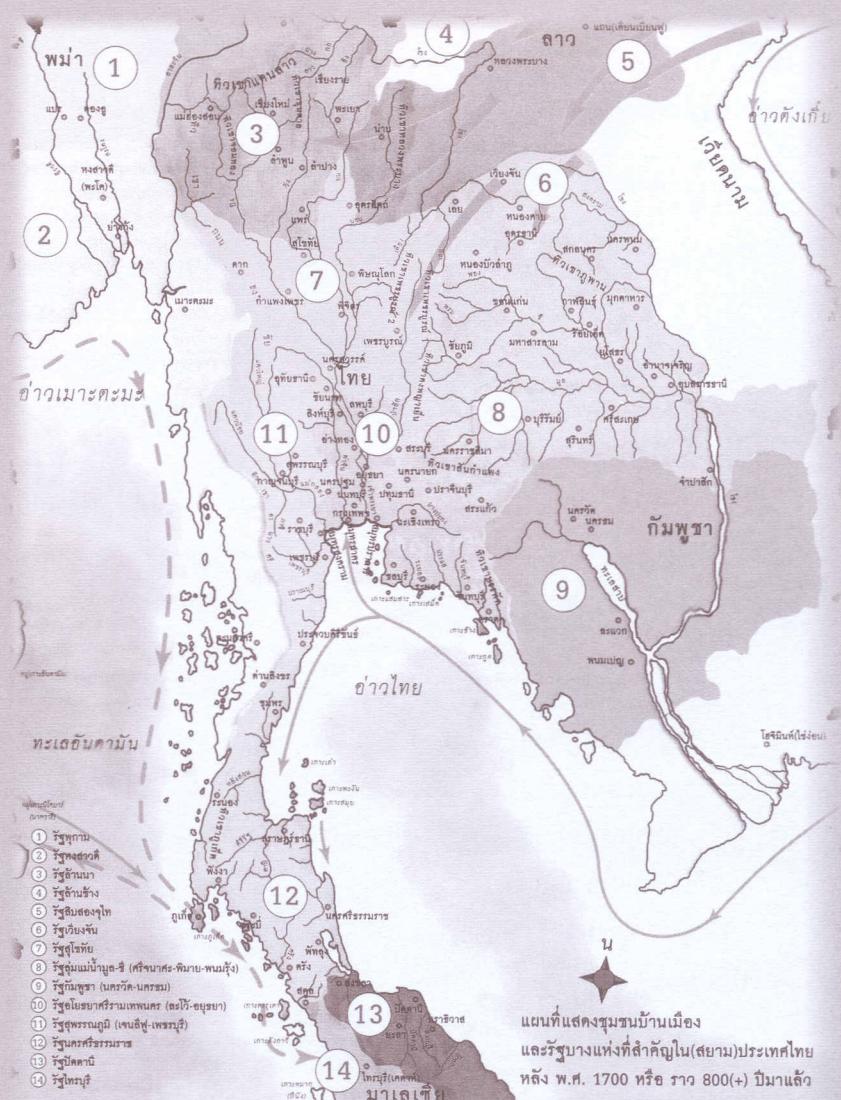
- ๒. วัสดุไทรบุรี

ท่ามกลางความเรียบทางศิลป์และ
อำนาจทางการเมืองกันเข้าหากันและ
เอกลักษณ์ของชนแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน
ก่อให้เกิดการซึ่งกันเป็นเจ้าถิน ไม่ว่าจะเป็น

อยุธยา, กัมพูชา, พุกาน, หงสาวดี, ถันช้าง, เวียงจัน, ปัตตานี ต่างก็เคยถูกรุบเชิงและพื้นที่ที่อยู่กันมาเป็นเวลาอันยาวนาน

ในที่สุด อำนาจของรัฐกรุงเทพฯ ศรีอยุธยาที่สามารถบริหารกุลุ่มชนและพื้นที่ของรัฐได้ดีเยี่ยมที่สุด ทำให้เป็นเครื่องหมายให้รัฐได้รับการยอมรับในสากล วังได้ในสมัยหลังกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แล้วประเทศไทยเป็น “ประเทศไทย” ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๑-พ.ศ. ๒๓๒๔

จากนั้นพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงทรงสถาปนาเมืองหลวงของประเทศไทยในปัจจุบันขึ้นกรุงเทพมหานคร-
กรุงรัตนโกสินทร์

แผนที่แสดงชุมชนเมือง
และรัฐบาลแห่งที่สำคัญใน(สยาม)ประเทศไทย
หลัง พ.ศ. 1700 หรือ ราว 800(+). ปีมาแล้ว

ดินแดนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงศรีฯ

หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้ากรุงศรีฯ ทรงรวมผู้คนและดินแดนบ้านเมืองห่างไกลให้อยู่ในอำนาจ เช่น ทางเหนือถึงดินแดนล้านนา ทางตะวันออกถึงเดียงจันและส่องฟงโง ทางใต้ถึงนครศรีธรรมราช และฝั่งทะเลเดือนดาวนั้น แต่รัฐปัตตานียังเป็นเอกสาร สมเด็จพระเจ้าทากสินทรงตั้งกรุงศรีฯ เป็นเมืองหลวงจนถึง พ.ศ. ๒๓๒๕

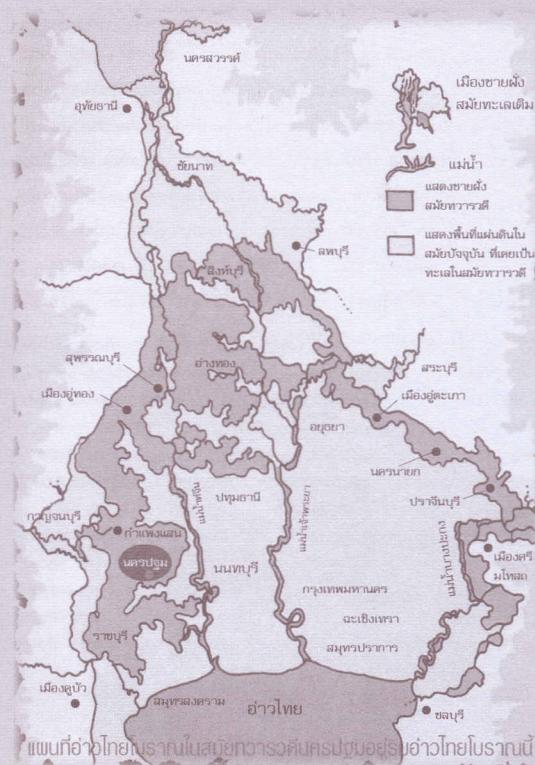
ครั้น พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ได้สถาปนาเมืองหลวงแห่งใหม่ชื่นบริเกณคำบนางกอก แล้วขยายดินแดนลงไปครอบครองเมืองปัตตานีและไทรบุรี ในเวลาเดียวกันกับที่จักรวรรดิขั้งกฤษดาอาณา尼คิม ถึงแหนมนະطاภูมและอ่าวเบงกอกด

เมืองชายฝั่งอ่าวไทยสมัยทวารวดี ช่วง พ.ศ. ๑๑๐๐-๑๖๐๐ เจริญรุ่งเรืองในด้านการค้าและพระพุทธศาสนา มีการสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุด้วยอิฐไว้กับวัด เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ด้วยธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ทุกเมือง ป้าบันศาสนวัตถุเหล่านั้น ส่วนใหญ่พังทลายไปตามกาลเวลา เหลืออยู่แต่ซากกองอิฐจำนวนมาก ดังจะเห็นหลักฐานทางโบราณคดีได้จากเมืองเหล่านี้

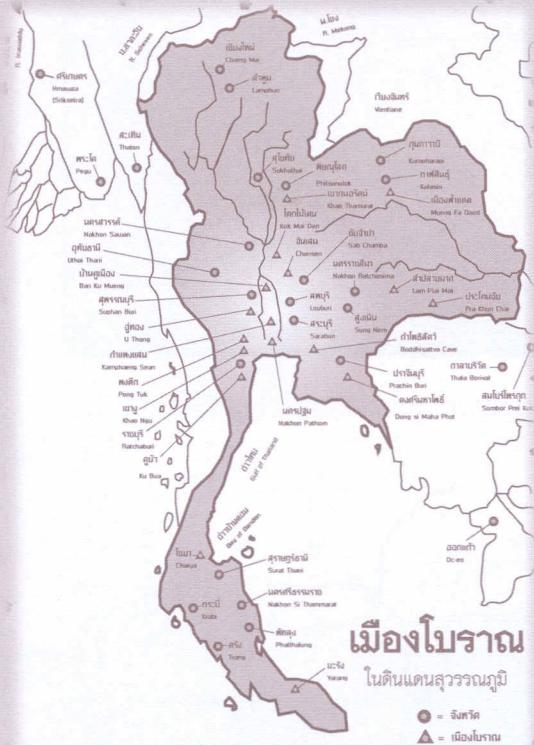
- เมืองคุนัว ที่จังหวัดราชบุรี
- เมืองครุฑายศ ที่จังหวัดนครปฐม
- เมืองกำแพงแสน ที่จังหวัดนครปฐม
- เมืองอู่ทอง ที่จังหวัดสุพรรณบุรี
- เมืองสุพรรณภูมิ ที่จังหวัดสุพรรณบุรี
- เมืองละโว ที่จังหวัดพนบุรี
- เมืองศรีเทพ ที่จังหวัดเพชรบูรณ์
- เมืองคงกระคร ที่จังหวัดศรีสะเกษ
- เมืองครีมโหส ที่จังหวัดปราจีนบุรี
- เมืองพระรา ที่จังหวัดชลบุรี (พนัสนิคม)

อาท.

ป้าบันเมืองทวารวดีดังกล่าวมีสิ่งแวดล้อมเป็นป่า นา ไร่ สวน และชุมชน สถานประกอบการชุกชิก จนมองไม่ออกเลยว่าเคยเป็นเมืองอยู่ในที่เดียวกัน เมืองโนรา ที่อยู่ในเชิงเขาในอำเภอเมืองนครปฐม ป้าบันอยู่ห่างจากอ่าวไทยแบบสัมผัสร้าครึ่ง ๔๐ กม. เป็นต้น

อารยธรรมในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน

ในอดีตดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันมีเมืองของกลุ่มชนที่นับถือพุทธศาสนาอย่างเข้มข้นจำนวนมาก มีหลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุโบราณสถาน หลงเหลือไว้ให้เห็นถึงปัจจุบันมากหมายหลายแห่งถึงถึงแม้บางแห่งจะถูกทำลายไปบ้างก็ตาม เมืองยุคทวารวดี มีอายุผ่านมาแล้วกว่า ๑,๕๐๐ ปี เช่น เมืองอู่ทอง เมืองคุน雅 เมืองกราไชยครี เมืองศรีเมืองโหสกฯ ฯลฯ เมืองสมัยสุโขทัยมีอายุนานมากกว่า ๗๕๐ ปี เช่น เมืองสوارคโคโค เมืองกำแพงเพชร เมืองสองแภา (พิษณุโลก) ล่วงเมืองสมัยอยุธยาที่มีอายุผ่านมาแล้วประมาณ ๕๐๐ ปี

เมืองโบราณเหล่านี้นับถืออยู่ทุกภาคของประเทศไทยนับว่าเป็นอารยธรรมที่เป็นราชเหง้าของความเป็นไทยโดยแท้ โดยเฉพาะที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ การดำเนินรัชวิวัฒนาศิลป์ไทยในสมัยปัจจุบันโดยมีพื้นฐานเป็นชาวน้ำหนึ้น เป็นการสืบสานศิลปกรรมที่สำคัญจากบรรพบุรุษของไทยในอดีตเหล่านั้นเอง

นครปฐมคือแดนมหราวดีในอดีต

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการสำรวจเมืองโบราณทั่วประเทศไทย ด้วยการถ่ายภาพทางอากาศ เนพาเลทั้งหกคนครับปฐม พบร่องรอยที่ร่องๆ องค์พระประโคนเจดีย์ออกไป ๑-๒ กิโลเมตร มีคุน้ำก้างประมาณ ๑๐ เมตร อย่างชัดเจนล้อมรอบพื้นที่ดังกล่าวเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน มีเดินรอบวงยาวรอบพื้นที่ประมาณ ๑๐ กม. เมืองโบราณแห่งนี้มีความยาว ๓,๖๐๐ เมตร กว้าง ๒,๐๐๐ เมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๓.๒ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๓,๘๐๐ ไร่ มีชื่อเรียกันในสมัยอยุธยาว่า “เมืองกราไชยครี” เมืองโบราณ ๔๕๐ ปีที่ผ่านมา เมืองกราไชย ยังเป็นป่าเป็นคงร้างผู้คน มีแต่ร่องรอยของโบราณสถาน โบราณวัตถุในพระพุทธศาสนา ซ่อนตัวอยู่ในถุ่มหมุ่นไม้ คงหนาน คงหน្យา เกลื่อนไปเป็นบริเวณกว้างทั้งเมือง เช่น เศษพระพุทธรูปหิน เศษพระธรรมจักรหิน ชาวกองอิฐซึ่งเจดีย์สมัยทวารวดี เจดีย์บางองค์ยอดหักหายไป ชาวบ้านเด็กกันค่อนมาว่า เมื่อครั้งที่มีการสร้างทางรถไฟสายใต้ผ่านกราไชยได้ผ่านกราไชย ชาวบ้านแฉ้นน้ำอิฐจากชาวกะเจดีย์เหล่านั้นไปรายให้แก่บริษัทผู้รับที่สร้างทางรถไฟเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้ถนนทางรถไฟให้สูงกว่าพื้นดินเดิม จากกราไชยที่ถูกบกอกน้อย ทำให้ชาวกะเจดีย์นับร้อยหมู่ไป คงเหลือแต่เจดีย์ขนาดใหญ่ๆ เพียง ๒ องค์ เท่านั้นคือ พระประโคนเจดีย์ และ จุลประโคนเจดีย์ (อยู่หลังวิทยาลัยเทคนิคกราไชย)

นอกจากนั้นยังมีเจดีย์ขนาดใหญ่รุ่นราชราชาเดียวกันอีกด้วยองค์ที่อยู่นอกกฎหมายที่อยู่ในกราไชยได้แก่ พระปฐมเจดีย์ พระเมรุเจดีย์ พระงานเจดีย์ริมทางรถไฟหลังวัดพระราม สังฆารามชาตุเจดีย์หลังโบสถ์วัดธรรมศาสตร์ และเจดีย์โกเกียวบนภูเขาลักษ์ ตอนปลายหออม เป็นต้น ในบรรดาเจดีย์ดังกล่าว องค์พระปฐมเจดีย์ มีขนาดใหญ่กว่าองค์ใดๆ ที่มีมา ตามที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงสถาปนาเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงสถาปนา

พระปฐมเจดีย์อยู่ห่างจากเมืองโบราณ
นครไชยศรีไปทางทิศตะวันตก ๒ กิโลเมตร ในสมัย
อยุธยาเป็นราชธานี ชาวบ้านในจังหวัดใกล้เคียง
เรียกว่า พระมหาธาตุหลวง และจะต้องเดินทางมา
นมัสการเป็นประจำทุกปี เมื่อถึงเทศกาลสำคัญ
ก่อนหน้าที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงทำการบูรณะให้ใหญ่โตกว่านี้ พระเจดีย์องค์นี้อยู่
ท่ามกลางป่ารก รอบๆ บริเวณเต็มไปด้วยเศษ
โบราณวัตถุทางพุทธศาสนา-many เสื่อน พระ-
ธรรนจักรหิน พระพุทธรูปหิน เสาหิน เทวรูป
ศิวลึงค์ ฐานโยนี ริ้วน้ำวนของพุทธบัลลังก์ที่ประทับ^๑
ของพระพุทธรูป เกี่ยวพระและริ้วน้ำวนขององค์สุดท้าย
โบราณ ภาพของมนุษย์ คันธารพ ลิงห์ ยักษ์ ฯลฯ
ขันแสดงถึงร่องรอยอารยธรรมของศาสนาพุทธ
และศาสนาพราหมณ์ ที่เคยมีมาในอดีต

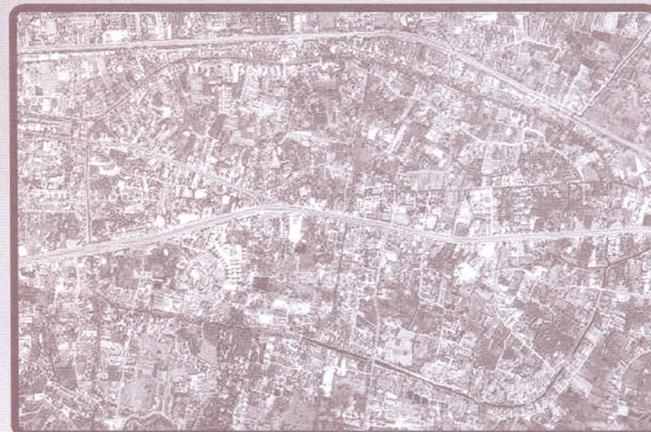
ก้อนเมื่องค์พระปฐมเจดีย์ได้รับการ
บูรณะสมบูรณ์แล้ว โบราณวัตถุดังกล่าวจึงถูก
รวบรวมจัดแสดงไว้ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
พระปฐมเจดีย์ และแห่งอื่นๆ อีกหลายแห่ง

ถึงแม้ว่าเมืองโบราณสมัยทวารวดีใน
ประเทศไทยนั้นมีหลายแห่งก็ตาม เมื่อถึงสำราญแล้ว
ก็พบว่าไม่มีแห่งใดที่จะมีหลักฐานเกี่ยวกับกิจ忙
สมัยทวารวดี มากกว่าและสากกว่าอารยธรรม
ทวารวดีที่เมืองนครปฐมได้เลย

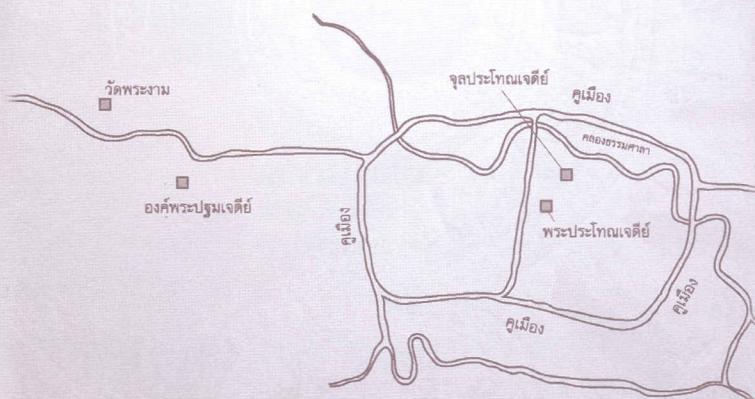
ภาพถ่ายทางอากาศเมืองโบราณนครไชยศรี ของจังหวัดนครปฐม ปัจจุบัน (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐) แสดงให้เห็นถึง^๒
สภาพของเมืองโบราณอยุ่เก็บสองพันปี (พ.ศ. ๑๑๐๐-๑๖๐๐) ได้ถือสภาพจากเดิมคงแล้ว มีเหลือให้เห็นแต่เพียงคูเมือง รูป^๓
สี่เหลี่ยมคล้ายเปลือกถั่วถิ่งเท่านั้น แต่มีสภาพของบ้านเมืองในสมัยปัจจุบันเข้ามาแทนที่ จนแทนลงไม่ออกว่าเคยเป็นเมืองโบราณ
มาก่อน ถ้าไม่มีภาพถ่ายทางอากาศให้เห็น ก็คงไม่ผู้ใดเลยที่จะล่วงรู้ได้ว่ากำลังเดินหรือขับรถอยู่ในเมืองโบราณสมัยทวารวดี

ส่วนภาพแผนผังเมืองโบราณที่เป็นลายเส้นนั้นแสดงให้เห็นว่า มีคูน้ำ ลำน้ำ เป็นขอบเขต และเดินทางคุณานามสมัยนั้น
ซึ่งปราศจากถนน柏油นั้น รถไฟ ทั้งสิ้น มีเจดีย์ทางพุทธศาสนาอยู่ริมถนน柏油รายทั้งในเมืองและนอกเมือง

ปัจจุบันแห่งท่องเที่ยวสำคัญๆ ของโลกนักเป็นโบราณสถาน และแห่งประวัติศาสตร์ที่เป็นฝีมือของบรรพบุรุษสร้างไว
นับเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของเจ้าของประเทศนั้นๆ ให้ หากไม่รักษาเรื่องราวและสมบัติในอดีตไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การท่องเที่ยว
แล้วคงไม่มีผู้ใดจะมาเที่ยวชมเรื่องราวสมัยใหม่ เพราะความทันสมัยก็ย่อมจะเหมือนกันทั้งโลก
ดังนั้น ชาวนครปฐมจึงควรต้องรักษาและฟื้นฟูของเก่าไว้ก่อนจะถูกทำลายหมดสิ้นไป

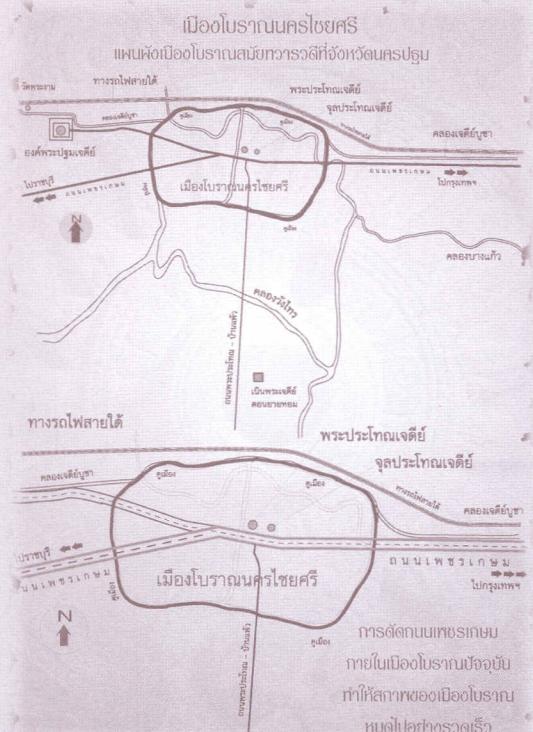
ภาพถ่ายจากดาวเทียมเมืองโบราณนครไชยศรี พ.ศ. ๒๕๕๐

แผนผังเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่อังหัวตนครปฐม พ.ศ. ๑๒๐๐

อย่างไรก็ตาม การจะยับยั้งมิให้คืนความเริ่บสมัยใหม่แพร่กระจายเข้ามานับถั่งความเป็นไทยลงไปได้นั้น ย่อมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ทั้งนี้ เพราะการศึกษาของชนแต่ละชาตินั้นไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ความเห็นชอบ และความเห็นผิดแตกต่างกันไปแต่ละชาติ ชาติใดมีวิสัยทัศน์ดี ก็จะรู้จักจักรการเรื่องราวทางวัฒนธรรมของตนให้เกิดประโยชน์เป็นเงินเป็นทองได้ ชาติใดที่ต้องพัฒนาด้านลังทางความคิด ก็มีจักษกາ เป็นเมี้ยด่างของชาติอื่น

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองนครราชสีมา พ.ศ. 2550

อารยธรรมทวารวดี

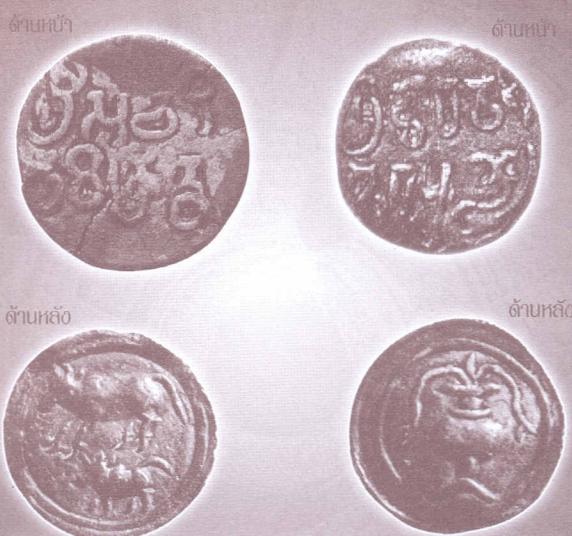
“ทวารวดี” เป็นคำที่นักโบราณคดีบัญญัติขึ้นมาใช้เป็นชื่อเรียก อารยธรรมของคนโบราณสมัยหนึ่ง ซึ่งรุ่งเรืองเพื่องพู อยู่ในเมืองต่างๆ ริมฝั่งทะเลของอาวทัยเมื่อ พ.ศ. ๑๖๐-พ.ศ. ๑๖๐ หลังจากได้พบเครื่องเงินที่มีจารึกขักษรปัลวะของอินเดียได้ ภาษาสันสกฤตบนเครื่องญี่ดันหนึ่ง ค่าว “ศรีทวารวดี ศรีบุณยะ” แปลว่า พระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ อีกด้านหนึ่งของเครื่องญี่ดันวัวแม่ถูก และม้าหันมดคล ที่บีบรีเคนเมืองโบราณคราปสูน เป็นครังแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๙๕ จากนั้นยังพบเครื่องญี่ดักษณะเดียวกันที่อำเภอหินทับบุรี จังหวัดลิสท์บุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดกว่าในยุคที่อาณาจักรทวารวดีเริ่มรุ่งเรืองอยู่นั้น ได้มีการสร้างเครื่องญี่ดันรูปแบบเดียวกันขึ้น จำนวนหนึ่งใช้ในอาณาจักร เพื่อประโยชน์อย่างโดยย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับตราประทับและเครื่องญี่ดันฯ ซึ่งพบในแหล่งโบราณคดี เมืองออกแก้ว ประเทศไทยเดิม และแหล่งโบราณคดี หวานถูกปัก อ.คลองท่อม จ.กระนี่ บ้านทุ่งทึ่ก

A, B : พระธรณวัสดุสัญลักษณ์แห่งแฟร์ಥุธศาสนา
C : ส่วนยอดของพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

เหริญญาดิน

สัญลักษณ์ของทวารวดี

ท. เกาะคอเข้า อ. คุระบุรี จ. พังงา และเขตวิวัฒน์ อ. พุนพิน จ. สุราษฎร์ธานี เป็นต้น เครื่องญี่ดันทั้งหลายดังกล่าว ข้างต้นนี้ ได้พบแล้วหลายอันที่มีรูปลักษณะและจารึกข้อความตรงกัน แม้สถานที่พบจะอยู่ห่างไกลกันคนละภาคพื้นที่ตาม

ด้วยเหตุนี้เมืองโบราณในประเทศไทยแห่งใดมีเครื่องญี่ดันที่มีคำจารึกดังกล่าว มีพระพุทธรูป และสัญญาดีย์ ที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน ก็อาจกล่าวได้ว่าเมืองโบราณเหล่านี้เป็นเมืองโบราณในยุคทวารวดีเช่นกัน

นอกจากเครื่องญี่ดันที่มีคำจารึกดังกล่าวแล้วในเมืองสมัยทวารวดี ยังมีโบราณวัตถุสำคัญๆ อันเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกว่าเป็นเมืองที่นับถือศาสนาพุทธอีกด้วยดัง เช่น

พระธรรมจักร หมายถึง จักรแห่งธรรมะ หรือ คำสอนของพระพุทธเจ้า ย้อมหมุนเรียนรอบแกน เป็นสัจธรรมดีอีกดึงการเรียนว่ายตายเกิด และการเกิดลืมที่ไปจากจิต ดูพระพุทธศาสนาอย่างแพร่ขยายไปทั่วโลกมีพลังรักมีสักส่องไปจากจุดศูนย์กลางดูแสงอาทิตย์ ประติมาการสนับสนันจึงคิดแกะสลักจากหินใหม่รูปลักษณ์ดังลักษณะนี้ในแทนแนวคิดดังกล่าว เป็น

สัญลักษณ์ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ตอนแสดงธรรม ที่เรียกว่า “พระรัตนมัจฉาปัปวัตตนสูตร” พระธรรมจักรหินพบที่เมืองโบราณนครไชยศรี บริเวณเมืองกรุงปัชุในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีจำนวนมากกว่า ๓๐ วง ถูกใจจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปัชุเจดีย์ สันนิษฐานว่าพระธรรมจักร ชาวพุทธสมัยทวาราวดีสร้างขึ้นเพื่อเป็นการบุศด เนื่องด้วยกับการสร้างพระพุทธรูปในสมัยปัจจุบัน แต่สมัยนี้นิยมจักรภูสักการสร้างขึ้นก่อนที่จะมีพระพุทธรูป ธรรมจักรหินแต่เดิมนี้ขนาดตั้งแต่ ๘๐-๑๙๘ ซม.

โถ่ศิลา เป็นโบราณวัตถุที่แกะสลักจากหินสองก้อนต่อ ก้อนด้วยสลักเหล็กปูต้า I สันนิษฐานคล้ายโถ่น้ำกันกลม ปากกลม กายในกดวงปोร์ง เนื้อผังของโถ่น้ำประมาณ ๑๕ มน. ผิวภายนอกมีลวดลายสลักเป็นลายก้านข้อ กายในเส้นถูกประคบวนรอบบ่าของปากโถ่ ที่รอบก้นโถ่ขึ้นมาจากฐานมีลายสลักกลืนบัวรอบโถ่ ส่วนปากโถ่เป็นขอบกดมีเกือบรอบปากแต่มีขอบปากส่วนหนึ่งที่ทำงอกล้ำจะมีลักษณะเดียบสักให้ตัดกับส่วนอื่นที่เป็นยอดหรือฝ่าของโถ่ออกที่หนึ่ง สันนิษฐานว่า โถ่นี้เป็นส่วนหนึ่งของยอดสุก ภายในอาจจะบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เพราะที่กันภาชนะในนี้มีกลืนบัวรองรับอยู่ เหนือปากโถ่มียอดเป็นช่วงๆ คล้ายฉัตรทำด้วยหินเข่นกัน แต่ยังไม่พบสุกลักษณะเดียวกันนี้ พับเป็นภาพแกะสลักบนชาหังของพระพุทธรูปปางสมานิษมัยทวาราวดีที่อำเภอโคกปืน จ.ปราจีนบุรี และภาพสุกในศิลารากีของนหาราชิกุปต์ รัฐนาเดาที่ ประเทศมาเลเซีย

โถ่ศิลานี้ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๘๗ ซม. สูง ๑๙๘ ซม. อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปัชุเจดีย์ พับเพียงชิ้นเดียวในโลก

A ภาพแกะสลักเหตุการณ์ตอนพระพุทธเจ้าแสดงธรรมครั้งแรกหลังจากตรัสรู้แล้ว แก่เทวดาและมนุษย์โลก รวมทั้งเหล่ากษัตริย์ และพระสงฆ์ ในภาพจะมีพระพุทธเจ้าประทับนั่งบนบัลลังก์ (กัทตราสน์) ห้อยพระบาท พระหัตถ์ขวาแสดงปางวิตระ พระหัตถ์ซ้ายวางลงบนพระเพลา มีคอกบัวพุดชี้มารองรับพระบาท สองข้างบัลลังก์มีภาพบุคคลยืนถือสิ่งของที่เห็นเพียงตัวมุมในมือ ที่พื้นเบื้องล่างมีกลุ่มนบุคคลในท่าอัญชลี ด้านขวาเป็นกลุ่มพระสงฆ์ และด้านซ้ายเป็นกลุ่มนบุคคลแต่งกายแบบนักทริย์

ถัดขึ้นไปเป็นภาพบุคคลในท่าพนมมือ โดยมีแนวลายคล้ายก้อนเมฆ คันแมงจากกลุ่มนบุคคลนั่งด้านล่าง สันนิษฐานได้ว่าบุคคลคนมืออยู่เหนือนิมมานั่น คือ เทวตน์นั่นเอง ภาพพังกล่านี้ มีความหมายถึง ตอนพระพุทธเจ้าแสดงธรรมที่เรียกว่า “พระรัตนมัจฉาปัปวัตตนสูตร” ภาพนี้สลักจากหินปูนแผ่นลีเหลี่ยมสูง ๖๐ ซม. ยาว ๑๑๑ ซม. มีกรอบเห็นลายพฤกษา กายในกรอบถูกประคบแต่ส่วนด้านบนของกรอบและภาพหายไป พับที่เจดีย์รังบบริเวณวัดไทร อ.นครชัยศรี จ.นครปัชุ

B ชิ้นส่วนด้านหนึ่งของพังกบัลลังก์ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งแสดงธรรมครั้งแรก ทำจากหินปูนสีเขียวปนเทา ยาว ๘๘.๕ ซม. กว้าง ๔๐ ซม. พับที่บริเวณวัดพระเมรุ อำเภอเมืองกรุงปัชุ ส่วนประกอบซึ่งๆ ยังไม่พบ

A

B

A : ภาพสลักหินปางปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้า

B : ส่วนหนึ่งของทับกบลังก์ที่ประทับของพระพุทธเจ้า

ถ้าชนน์สำคัญของอารยธรรมทวารวดี คือ คนที่เคารพนับถือหลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า จะพยายามตั้งถาวรไว้ดูเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ และระลึกถึงโดยจะสร้างขึ้นมาให้ปรากฏตัวยิ่งกว่าอย่างหนึ่ง เช่น พระธรรมจักร ซึ่งให้ระลึกถึงการแสดงธรรมครั้งแรกของพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า ปฐมเทศนา มักจะแกะสลักเป็นรูปถักหินทั้งล้อเกี้ยวน ซึ่งหมายถึง คำสอนของพระองค์ย้อมจะเคลื่อนที่เผยแพร่ไปทุกหนทุกแห่งในอนาคต บางชิ้น ประดิษฐ์เป็นวงล้อเกี้ยวน มีคุณ มีกัง มีกำ บางชิ้นทำเป็นวงล้อมีคุณ มีกัง มีกำ ที่บันทัน มีฐานสำหรับตั้งได้กึ่น

พระพุทธรูป เป็นประดิษฐกรรมที่เกิดขึ้นภายหลังธรรมจักร เป็นสิ่งแทน องค์พระพุทธเจ้าในอิริยาบถต่างๆ พระพุทธรูปสมัยทวารวดี มักสร้างด้วยการสลัก จากหิน องค์ที่มีอายุเก่าแก่ สภาพงาม และมีขนาดใหญ่กว่าองค์ใดในสมัย ทวารวดี คือ พระพุทธศิลาขาวได้จากวัดพระเมรุ จังหวัดนครปฐม มีจำนวนถึง ๔ องค์ แต่ละองค์สูง ๓.๗๕ ชลบ. ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่พระอุโบสถ วัด พระปฐมเจดีย์ ๑ องค์ พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา ๑ องค์ พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ กรุงเทพฯ ๑ องค์ และที่ทางขึ้นสู่พระปฐมเจดีย์ด้านทิศใต้ ๑ องค์

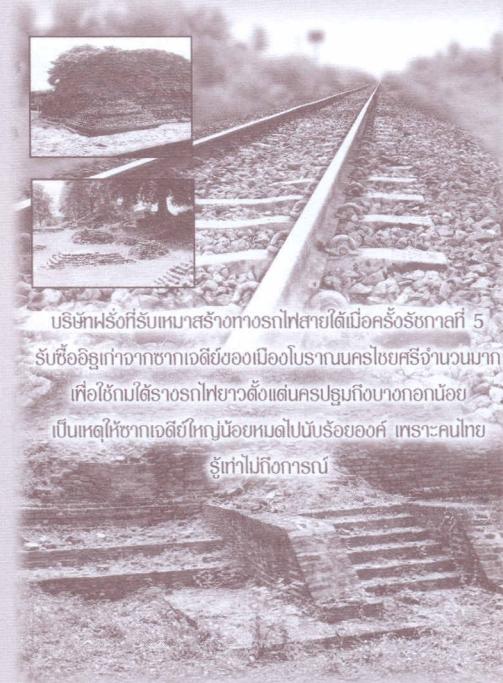
การทำลายเมืองโบราณ

เมืองโบราณสมัยทวารวดี ที่จังหวัดนครปฐมนี้อยู่ผ่านมาเกือบ สองพันปี ปัจจุบันมีสภาพแหนงคงไม่ออกเลยว่าเคยเป็นเมืองโบราณ เพราะ หลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุและโบราณสถานเหลือให้เห็นน้อยมาก มีถนน หนทางที่กว้างบ้านช่องเกิดขึ้นมาแทนที่มามาจากด้วยเป็นเมืองสมัยใหม่ ขึ้นทุกวัน สาเหตุหลักๆ ที่ทำให้สภาพของเมืองโบราณเป็นเมืองสมัยใหม่นั้น มีหลายประการ เช่น

๑. การสร้างทางรถไฟสายให้ผ่านองค์พระปฐมเจดีย์ในสมัย รัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ เพราะการประการเชื้อเชิญเก่าๆ จากชาガเจดีย์ เพื่อนำไปตามทางรถไฟ ของบริษัทฟรังท์ที่สร้างทางรถไฟสมัยนั้น ทำให้เจดีย์ถูกทำลายลงนับร้อยองค์

๒. การสร้างทางรถไฟสายพะเพรากเมืองผ่ากลางเมืองโบราณของ หลวงเพรากเมืองวิถีสวัสดิ์ในสมัยรัชกาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ทำให้เกิดอาคารและสถานประกอบการสองฝั่งถนน เนื่นด้วยกัน ถนนทั้วๆ ไป

๓. กรณีศึกการไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานพื้นที่เมือง โบราณขนาด ๓,๘๐๐ ไร่ ไก่ตั้งแท้แรก จึงทำให้ทางราชการออกโอนคที่ดินให้ราชภูมิเข้าอยู่อาศัย พื้นที่ทั้งเมืองจึงเต็มไปด้วย อาคารบ้านเรือน สถานประกอบการ และถนนหนทาง ยกเว้นໄว้เพียงวัดพระประโภทนเจดีย์วรวิหาร และชาガเจดีย์จุลประโภทน เพียงสองแห่งเท่านั้น

บริษัทฟรังท์ที่รับเหมาสร้างทางรถไฟไทยได้มีเครื่องรัชกาลที่ ๕ รัชชืออธิราชชาวด์เจดีย์ของเมืองโบราณนครไชยวัฒนาภก ท่อให้กันได้ร้างรถไฟฟ้าวัลลัคเคนดรปัญกิบากอกน้อย เป็นเหตุให้ชาガเจดีย์ใหญ่บดบังไปบันร้อยองค์ พระคันถาย รัชไห้ไปกิ่งการน

ถนนรอบน้ำเมืองบ่อราณนครไชยศรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๙๗ หรือ ๖๔ ปีมาแล้ว แรกๆ เป็นถนนลาดยาง ๒ ช่องจราจร ป้าบันขยายเป็นถนน ๑๐ ช่องจราจร ทำให้มีความเริ่มทันวัสดุใหม่ไปหมดทั้งสองข้างทาง และกระหายดึงเข้าไปตามถนนทุกช่องทุกซอย เช่น โวงสีช้า ฟาร์มเดี้ยงสุกร โวงน้ำแข็ง บริษัทขายรถยนต์ ปั้มน้ำมัน หุบบ้านจัสดาร โวงเรียน อู่ซ่อมรถยนต์ และอาคารพาณิชย์ต่างๆ เติมพื้นที่ภายนอกเมืองบ่อราณที่มีเนื้อที่ถึง ๓,๘๐๐ ไร่ หรือ ๓.๘ กม. ตารางกิโลเมตร สภาพของเมืองบ่อราณ จึงกลายสภาพเป็นเมืองสมัยใหม่ชั้นทุกวันนี้แบบไม่เห็นอีกร่องรอยแห่งอดีต ที่เคยเป็นแหล่งอารยธรรมอันรุ่งโรจน์ของเมืองพุทธ ที่มีทั้งวัด สุสานเจดีย์ และปราสาทราชวัง

ป้าบันเมืองบ่อราณนครไชยศรี มีร่องรอยแห่งอดีตหลงเหลือให้เห็นอยู่เพียง ๒ อย่างเท่านั้น กือ คูน้ำหรือคูเมือง กว้างประมาณไม่ถึง ๒๐ เมตร ยาว ๑๐ กิโลเมตร ล้อมรอบพื้นที่ของเมืองบ่อราณ ให้ดังที่พอยู่ริมแม่น้ำ คดงเจดีย์บูชา คดงหัวใจราชเช้ คดงธรรมศาลา คดงพระยาาง ชั่งชนนี้เกศบากบานครุภปสุน อบพ. ธรรมศาลา อบพ. พระประโคน เจ้าของพื้นที่ได้ดูแลรักษาอยู่เสมอ จึงยังมีสภาพดีอยู่ แต่ก็ทำหน้าที่เป็นพิพิธภัณฑ์เรียนรู้จากเมืองนครปสุนออกไปสู่ที่ต่ำทางคดงบางแก้วและคดงเจดีย์บูชา ออกสู่แม่น้ำน้ำครุษัยศรีเท่านั้น ยังไม่สามารถเป็นเส้นทางที่จะสัญจรทางเรือได้อย่างแท้จริง

ภาพท่าอย่างที่เก็บมาจากเวปไซต์ MapGoogle.com จะเห็นได้ว่า ถนนเพชรเกษมเป็นเส้นทางที่สายไหมเดินในกรุงเป็นอันเดียว ใจกลางเมืองที่ใหญ่ที่สุด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ นับเป็นเวลาอ่อนนุ่ม ปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง เป็นทางให้การเดินโดยเดินทางเมืองหลวงเริ่มมาก ตั้งใจจุบัน กระบวนการทางภาคเมืองในกรุง เป็นถนนที่สำคัญที่สุด ควบคุมค่าไม่เสียแหน่งก่อตั้งเป็น

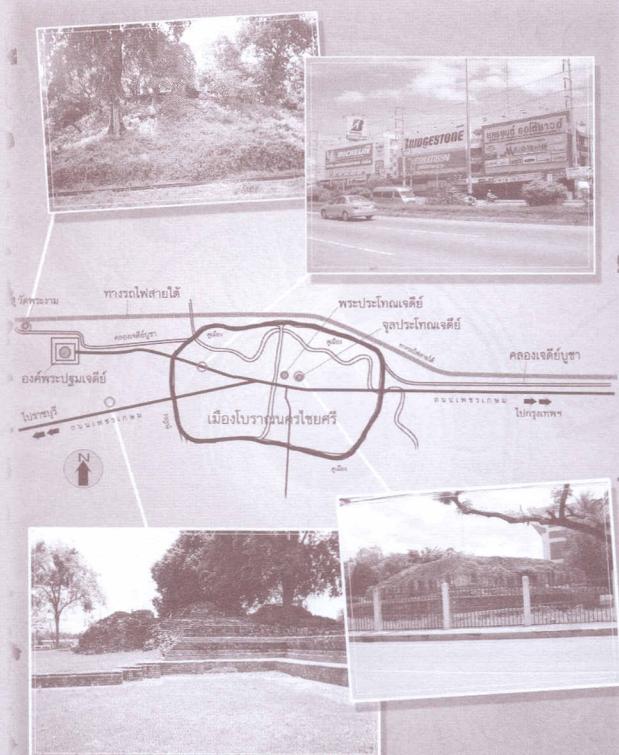
และเส้นทางน้ำที่สำคัญที่สุด

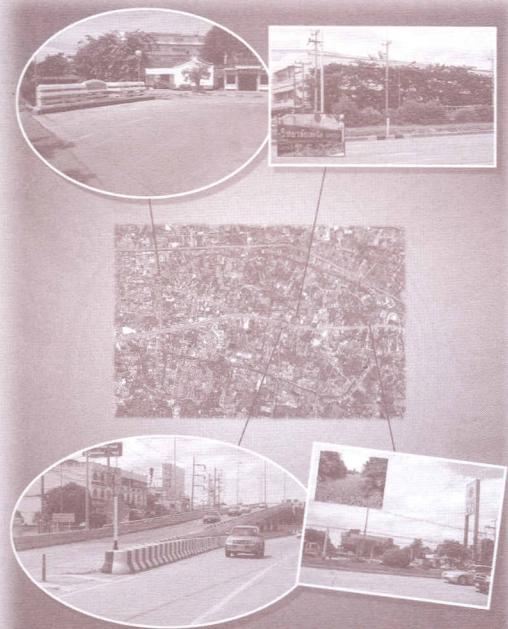

ภาพชุมชนกลางเมืองบ่อราณ ริบบนถนนเพชรเกษมบังจุบัน

ร่องรอยในอดีตที่เหลืออยู่อีกสิ่งหนึ่ง ได้แก่ ชาടาเจดีย์ขนาดใหญ่ในสมัยนั้น ๒ องค์ กือ พระประโคนเจดีย์ในวัดพระประโคนเจดีย์วรวิหาร และจุดประโคนเจดีย์ หลังวิทยาลัยเทคนิคการปสุนที่ตั้งอยู่ ชื่นความเป็นจริงยังมีชาടาเจดีย์ที่ถูกใจปรับพื้นที่ให้เป็นที่อยู่อาศัย สวนผัก ฟาร์มเดี้ยงสักว์เป็นจำนวนมาก แต่พอเห็นเป็นเศษชิ้น เศษกระเบื้องห้าม เพียงไม่กี่แห่งทั้งๆ ที่ชาวบ้านกล่าวกันว่าเดิมชาടาเจดีย์มีเป็นร้อย แต่ถูกคนเอาไปขายทำทางรถไฟเสียหมด

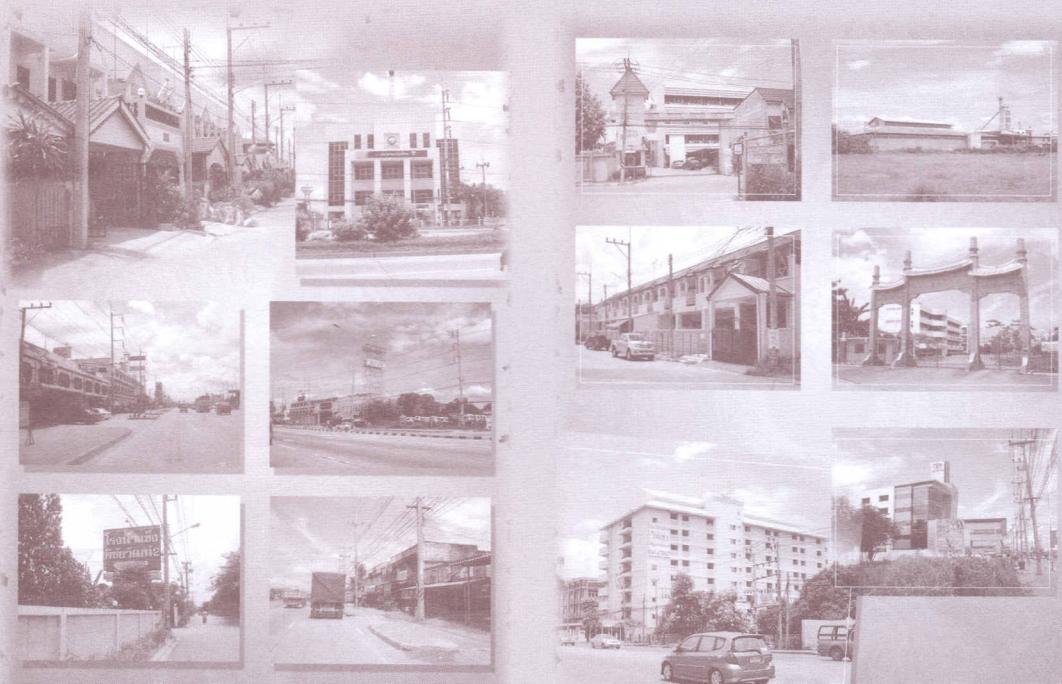
ร่องรอยในอดีตที่เหลืออยู่อีกสิ่งหนึ่ง ได้แก่ ชาടาเจดีย์ขนาดใหญ่ในสมัยนั้น ๒ องค์ กือ พระประโคนเจดีย์ในวัดพระประโคนเจดีย์วรวิหาร และจุดประโคนเจดีย์ หลังวิทยาลัยเทคนิคการปสุนที่ตั้งอยู่ ชื่นความเป็นจริงยังมีชาടาเจดีย์ที่ถูกใจปรับพื้นที่ให้เป็นที่อยู่อาศัย สวนผัก ฟาร์มเดี้ยงสักว์เป็นจำนวนมาก แต่พอเห็นเป็นเศษชิ้น เศษกระเบื้องห้าม เพียงไม่กี่แห่งทั้งๆ ที่ชาวบ้านกล่าวกันว่าเดิมชาടาเจดีย์มีเป็นร้อย แต่ถูกคนเอาไปขายทำทางรถไฟเสียหมด

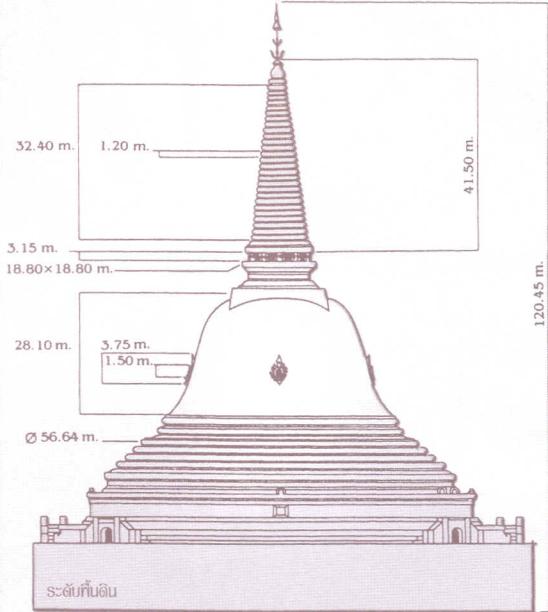
การรักษาสิ่งแวดล้อมให้สวยงามและเป็นมิตรกับธรรมชาติ ที่สำคัญที่สุดคือไม่ให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลดการใช้เชื้อเพลิงฟอสฟอรัส และลดการปล่อยมลพิษทางอากาศ ไม่ว่าจะเป็นฝุ่นควัน หรือเสียง ที่อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

พระประโคนเจดีย์ นับว่าตั้งอยู่ศูนย์กลางของเมืองโบราณนี้ มีอثرภาพถ่ายทางอากาศ สันนิษฐานได้ว่า พระราชวัง ซึ่งเป็นที่ประทับของเจ้าเมืองทวารวดีนั้นควรตั้งอยู่กลางเมืองด้วย ซึ่งน่าจะตรงกับสถานที่ที่ต่อไปนี้ เช่น วิทยาลัยเทคนิคกรุงรัตนโกสินทร์ โรงเรียนวัดพระประโคนเจดีย์ สวนผัก บริเวณวัดพระประโคนเจดีย์ เป็นจุดศูนย์กลาง พื้นที่รอบพระประโคนเจดีย์ออกໄบ้รัศมี ๕๐๐ เมตร น่าจะเป็นพื้นที่อันสำคัญของเมืองนี้แน่นอน แต่ก็ยังหาหลักฐานไม่ได้ ซึ่งการต้องมีการศึกษาอีกกว่ากันต่อไป

สถาบันประกันการที่สร้างในแหล่งประวัติศาสตร์

สถาบันประกันการที่สร้างในแหล่งประวัติศาสตร์

รูปแบบสัดส่วนของค์พระปฐมเจดีย์ปัจจุบัน

องค์พระปฐมเจดีย์ที่ก่อในปัจจุบันนี้ รัชกาลที่ 4 ได้สร้างหุ่มพระเจดีย์องค์เดิมไว้ก่อนหน้านั้น 3 องค์ส่วนบน ซึ่งทุกองค์ตั้งอยู่บนเมธูนาเลื่องวัน

ภาพแสดงตำแหน่งและโครงสร้างภายในของพระปฐมเจดีย์ที่มีการดำรงสภาพเป็นพระบรมราชานุญาตเจดีย์ตลอดมาถึงสองพันปีมาแล้ว โดยไม่มีเปลี่ยนสถานที่ คือตั้งมั่นอยู่บนพื้นดินของประเทศไทย ณ จังหวัดนครปฐมจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นอารยธรรมที่ควรภาคภูมิใจยิ่ง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ 怛ายุคحداث สัญกีดาน และบางระยะมีอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ เข้ามาระบุรุษ ความเชื่อและรูปแบบของศาสนาวัตถุบ้าง ก็เป็นเพียงระยะสั้นๆ ในที่สุดแล้วความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของชนชาติไทยก็ยังมั่นคงและมุ่งมั่นที่จะสืบสานพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับศรัทธา และชาติไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

หวานกรปฐม และชาวไทยทุกคน จึงควรต้องเกิดพระเกียรติยศแห่ง พระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างสูงสุด ถ้าพระองค์ไม่ทรงบูรณะพระบรมราชานุญาตเจดีย์องค์นี้แล้วไหร่ ในเมืองนี้ พระปฐมเจดีย์ เป็นที่รักของคนทั้งโลก

ดังนั้นเรากำลัง จึงต้องสืบสานพระพุทธศาสนาต่อไป ทั้งการปฏิบัติตนให้เป็นชาวพุทธที่ดี และการอนุรักษ์ศาสนสถาน ศาสนาวัตถุ ทางพุทธศาสนาอย่างไม่เลื่อมคลายตัว

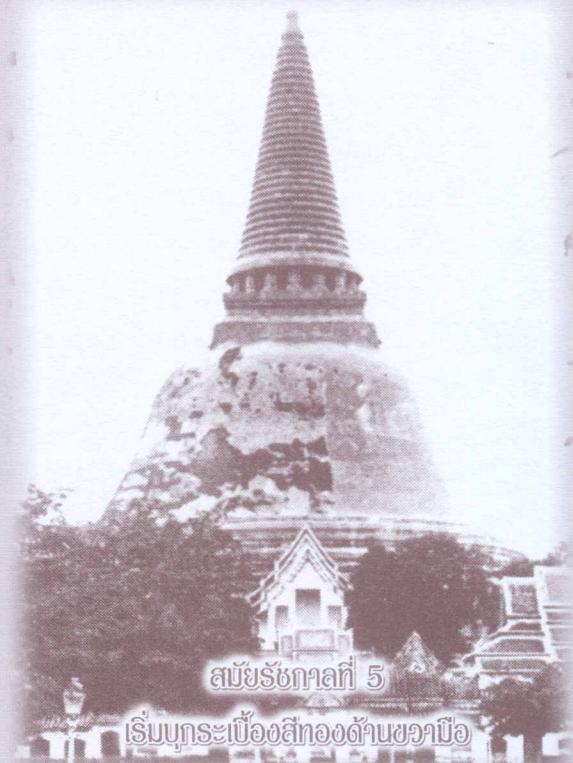
ภาพของค์พระปฐมเจดีย์ที่ปราการฉันหนังสือ Le Siam ancien, areheologic, epigraphic geographic ชี้ นายฟูແນໂ สถาปนิกชาวฝรั่งเศสนักสำรวจทางโบราณคดีในประเทศไทย บรรยายไว้ในหนังสือ เล่มนี้ว่า เป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่กำลังก่อสร้างเพื่อจะประดับด้วยกระเบื้องสีส้ม และเตรียมจะทำพิธียกยอดพระเจดีย์ในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๑๓ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กล่าวกันว่าการก่อสร้างพระปฐมเจดีย์มีการใช้ไม้ตั้งเป็นรั้น ทำบันไดสลับฟันปลาชื่นสูบลังก์ ส่วนถ้านบนจะเป็นบันไดเวียนวนชื่น ไปตามบล็องใจนจนถึงยอด เมื่อนอกจากพระราชพิธียกยอด พระปฐมเจดีย์ในวิตรกรรมฝาผนังที่พระที่นั่งทรงผนวช วัดเบญจมบพิหาร กรุงเทพมหานคร ซึ่งเรียกว่าชั้นในราوا พ.ศ. ๒๔๔๒

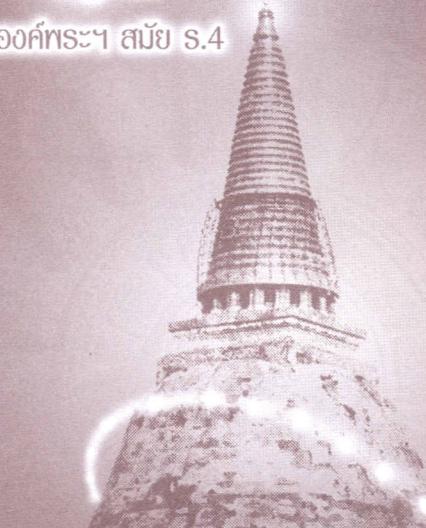
ภาพพระปฐมเจดีย์ด้านทิศตะวันออก

ภาพจากเอกสารของลาจองเกียร์ เชือเพ็ญโดยนายโถรองที่ เกอนเงง เป็นภาพที่ลาจองเกียร์ ถ่ายได้เมื่อครั้งเดินทางมาสำรวจแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘) ทรงกับ ร.ศ. ๑๖๗

จะเห็นว่าการประดับกระเบื้องสีรำบอยค์พระปฐมเจดีย์ยังคงอยู่ แบบทิศตะวันออก ต้องรอการเบื้องที่สั่งเข้ามายามเมืองจีน จำนวน ๔๐๐,๐๐๐ แผ่น ซึ่งจะเริ่มเข้ามายามเมืองจีน จำนวน ๔๐๐,๐๐๐ แผ่น ชั้นจะเริ่มเข้ามายามเมืองจีน พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๖๑) จำนวน ๓๐,๐๐๐ แผ่น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นอกจากนั้นยังมี การสร้างระเบียงคอกชั้นล่างเพื่อถือมูลค์พระปฐมเจดีย์เพิ่มเติมชั้นอีกชั้น หนึ่ง (เรียกว่า กำแพงแก้ว) แต่ละคันจะมีประตูทางเข้าสามทาง คือ ประตูทางเข้าทรงกลางประตูหนึ่ง และกึ่งกลางเป็นพระระเบียงแต่ละ คันอีกสองประตู การสร้างพระระเบียงชั้นล่างเพิ่มเติมชั้นนี้ส่งผลให้โครงสร้างแผนผังพระปฐมเจดีย์มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ป้าภิหารី องค์พระฯ สมัย S.4

ณ วันอังคฤษ เดือน 5 ขั้น 10 ค่ำ ปีมะเมีย (พ.ศ.2400)

ในสุขรชากาลที่ 4 เสี้ยวนากรงสักการะบูชาแล้วถอดไปเบหลิ่ง
กีประภูมิเป็นดวงไฟรัศมีขาวนวลลอยออกมากซึ่นคุกคามกิศาดังนัก
ແກบิหրหรือหงส์ตากหายไปແກบิหรกระ惚ดงเจ้อบูบ
บรรดากระบรรวงคานุวงษ์ ชาราชากทรงที่แห่ออยู่บนองค์พระปฐบูชา
เห็นกันเป็นจันวนมาก เป็นการอศจรรย์ยิ่ง

ลงมาที่ละน้อยๆ จนมีไปทั้งองค์พระปางค์ แล้วกีค่อยมีรัศมีเรืองๆ ขึ้นมาอีก

ตั้งกล่าวมาแล้วเป็นอยู่สองทุ่ม สามทุ่มบ้าง แล้วจึงหายไปที่เดียว
ลงที่กีเห็นเป็นดวงดาวติดอยู่บนยอดอนุพุตต์ มีรัศมีแดงเหลืองเขียว
สีต่างๆ ค่อยๆ เลื่อนลงมาที่ละน้อยหายไปในช่องคูหา ลงที่กีท่องค์พระ-
ปางค์มีคือเป็นปกติแต่ขอปริมนั้นมีรัศมีขาวสว่างรุ่งเรืองขึ้นไปคลอกยอด
ลงเวลาที่ได้ยินเสียงໂหรร้อง ครั้นขึ้นไปขันสูตรูกีไม่เห็นผู้ใด ลงที่กีได้ยิน
เสียงน้องไชยเหมือนบุคคลตือยูในองค์พระเจดีย์ ลงที่ช่อลดาสับปุรุชนขึ้น
นัมสการพากทำงานกีได้กลืนธูปเทียนหอมคลบไป บางจำพวกมีอาทิตย์
จะขึ้นไปบนหักมณได้ กีนั่งกราบไหว้คู่ๆ แต่พื้นดินครัน atan กีว่า นัมสการ
อยู่ที่นี่กีได้บุญเหมือนกัน กันผู้นั้นจะกับบานป่าวพระบรมธาตุอยู่ร้างล่าง
ๆ ใจกลางลักษณะยังไง กีไม่รู้จักน้ำใจเช้า แลกการที่กีล่างด้วยอัศจรรย์ยิ่งค์พระ
ปีหนึ่งกีเป็นหมายครั้งหลายคราวทุกปี จะว่าด้วยอำนาจพระพุทธเจ้า ๆ
พระบรมสารีริกธาตุ ๆ จะว่าด้วยอำนาจเทพคุณจะว่าไฟฟ้า ไฟดินขึ้นกิน
กัน กีสุกแล้วแต่ปัญญาท่านผู้ใดจะคิดเห็น”

เนื้อความในหนังสือเรื่องพระปฐมเจดีย์ เรียนเรียงโดย
ผู้เข้าพระยาทิพากวงศ์ ตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“แล้วมีพระราชอุดสาหะทรงอิฐแผ่นหนึ่งบ้าง สองแผ่นบ้าง
เส็จพระราชดำเนินไปทางสะพานมั่งข้าว ทรงก่อทุกครั้ง แล้วเปลี่ยง
พระภูมิทรงสักการ์ชันทำธงบูชาที่ก่อนนั้นด้วยงานองค์พระสูงขึ้นไปถึง
ปลดองไคนขันที่ห้า แลเมื่อองค์พระยังไม่พิงนั้น เมื่อปีมะโรงอัฐสุก
วันพฤหัสบดีเดือนข่ายขึ้นสองค่ำ เห็นที่องค์พระปางค์เป็นดวงช่วง
ออกมาย่างซัมคุหกิศเหนืออีกหวานหนึ่งครั้นถึงวันพุธหัสบดีเดือน
ข่ายขึ้นเจ็ดค่ำเห็นรัศมีส่องไปทางองค์พระปางค์เหมือนแสงทองไม่เที่ยน
จับอยู่ท่องค์พระ ให้เห็นด้วยกันมาก ในเดือนข่ายปีมะโรงอัฐสุกเห็น
อัศจรรย์สองครั้ง การป้าภิหารីมีนั้นเมื่อทุกปี ปีละสองครั้งบ้าง สามครั้ง
บ้าง ถ้าสมโภชเดียวนี้เมื่อใดก็เป็นทุกครา

แลที่พระปฐมเจดีย์มีเหตุอัศจรรย์หลายอย่างคือ ที่องค์พระ-
ปางค์ ลงที่เดือนมีค์กีบังเกิดเป็นรัศมี เหมือนคนเอาผ้าขาวหุ้มไว้ แล้ว
กีหายไปที่ละน้อยๆ แล้วกีสว่างขึ้นที่ละน้อยๆ จนเต็มกำลัง และเห็นขึ้นไป
จนคลอกยอดอนุพุตต์ ลงที่กีสว่างซักหนึ่ง ลงที่ข้างต่างมีด้านบนสว่าง
แล้วมาเป็นข้างบนมีด ข้างล่างสว่าง เมื่อจะสว่างนั้นกีเป็นรัศมีเรืองขึ้น
ที่ละน้อยๆ แล้วสว่างเต็มกำลังคลอกยอดอนุพุตต์ จากนั้นจึงมีรัศมีໂรอยอ่อน

ป้าภิหารី

องค์พระฯ สมัย S.4

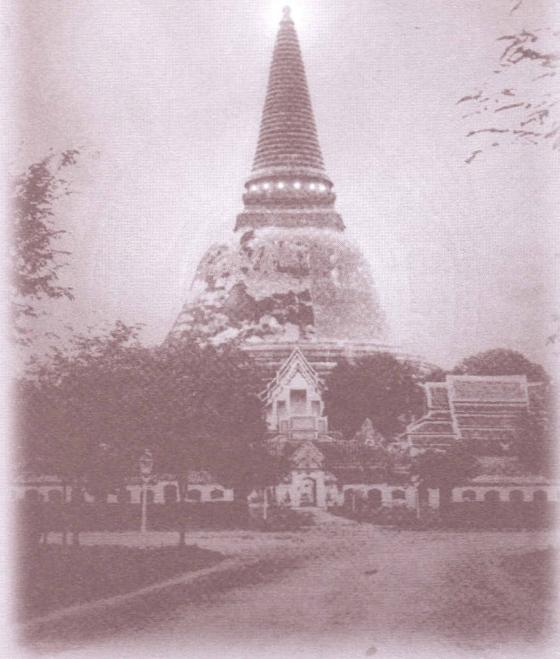

“เมื่อปีมะโรงอัฐสุก วันพุธหัสบดี เดือนข่าย ขึ้น 2 ค่ำ
เห็นท่องค์พระปางเป็นดวงช่วงออกมาย่างซัมคุหกิศเหมือน
อิศคราฟเยื่องครั้นนาทีก็หวันทุกหัสสีเดือนข่ายขึ้น 7 ค่ำ
เห็นรัศมีส่องไปทางองค์พระปางเหมือนแสงดอกไม้ที่บาน
อับอยู่กีองค์พระ “ได้เห็นสวายกันมาก”

เจ้าพระยาทิพากวงศ์ เรียนเรียง ร.ศ. 128 (พ.ศ.2452)

ປາກີຫາຣີ

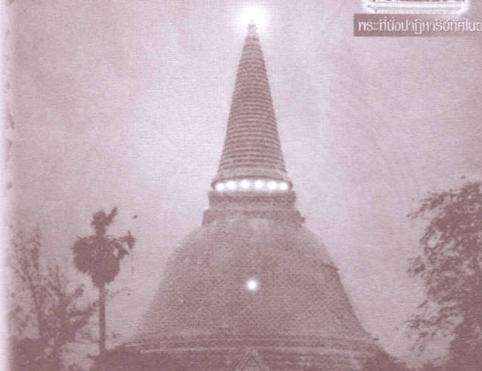
ວົນຄືທະຍາ ສນຍ ສ.5

ປາກີຫາຣີ ຈົກໍາ ພຣະປະຈຸນເຈົ້ຍ ສມັຍຮັກາລທີ່ ۶

ປາກີຫາຣີ

ວົນຄືທະຍາ ສນຍ ສ.6

ວົນຄືທະຍາ ພຣະປະຈຸນເຈົ້ຍປາກີຫາຣີເປັນບວງໄກໂຄອີທີກິບຄະຍົກ
ແຂກຍົນຖາຮູາລັດ ພຣະນະກສມເສົ່ຈທະນົດຢູ່ເຈົ້າອູ້ທັງຮູາລັດທີ່ ۶
ຈົບຕອດຕ່າງທີ່ກີບນີ້ “ປາກີຫາຣີຫັກໃນໝາ” ເວັບອົດພະແນກໂດຍເອົາຫະ
ທີ່ກະຮະຮັງສົບນັບນັບນັບ

ພຣະບາທສົມເຕົຈພຣະມງຖຸງເກົດເຈົ້າອູ້ທັງຮູາລັດທີ່ ۶ ຄັ້ງທຽງພຣະຍົກ
ເປັນພຣະບານໂຄຣສາທີວາຊສຍານມງຖຸງຮາຊຖຸມາຮ ຂະນະທີ່ປະທັບອູ້ທີ່ພຣະຮາຊວັງ
ສະນາມຈັນທີ່ໄດ້ທອດພຣະເນຕຣເຫັນປາກີຫາຣີພຣະບານສາວິກາຫາຕຸທີ່ພຣະປະຈຸນເຈົ້ຍ
ທ້າວຍພຣະອົງຄົກເອງໃນຄືນນັນທີ່ ၂၄ ຕຸດລາຄມ ພ.ສ. ၂၄၅၂ ເວລາ ၁၆ ຍານ ၄၅
ນາທີ່ທຽງເກີນອົງຄົກພຣະປະຈຸນເຈົ້ຍ “ມີແສງສ່ວ່າງໂພລັງປັ້ງອົງຄົກເໜີ່ອນຕານໄປ ແຕ່
ສີເປັນສຶກສ້າຍທີ່ກີບທ້ອຍ ຜູ້ທີ່ອູ້ທ້າວຍກັນໃນທີ່ນັ້ນໄດ້ແດເຫັນກັນທຸກຄົນ...ຖຸອູ້ເປັນນານ
ຈົນເວລາ ၃ ຖຸ່ມ ၁၂ ນາທີ່ ຮັນມືກັນບັນທຶກແຕ່ຍອມງຖຸງຈານໜົມຄົບດືອນໃຈນີ້
ຈົງຈຸນຫາຢັ້ງ” ທຽງພຣະກຸນາໂປຣເກົດໆ ໄກ້ຈາກຮາຍເຊື່ອຂ້າວາກາກທີ່ໄດ້ເຫັນທັກຈາກຍົງ
ໃນຄືນນັ້ນ ຮວມທັງສິນ ၁၉ ກນ ແລະເມື່ອຄັ້ງຕ່ອມາໄດ້ທອດພຣະເນຕຣເຫັນເມື່ອທຽງ
ຄຣອງຮາຍ໌ແລ້ວ ກື້ອໃນ ພ.ສ. ၂၄၅၂ ພຣະອົງຄົກທຽງເດຳວ່າ ພຣະບາທສົມເຕົຈພຣະ-
ຈາມເກົດເຈົ້າອູ້ທັງຮູາລັດທີ່ກີບທົດພຣະເນຕຣເຫັນປາກີຫາຣີຂອງພຣະປະຈຸນເຈົ້ຍແລ້ວເມື່ອ
ພ.ສ. ၂၅၁၁, ພ.ສ. ၂၅၁၁ ແລະ ພ.ສ. ၂၅၁၄ ພຣະບາທສົມເຕົຈພຣະຈຸດ-
ຈາມເກົດເຈົ້າອູ້ທັງຮູາລັດທີ່ກີບທົດພຣະເນຕຣເຫັນດີ່ງ ແລະ ຄັ້ງ ກັບທັງທຽງໄດ້ຍືນເລື່ອຍົນຕົກຕ່າງ
ແກ່ວ່າມາຈາກອົງຄົກພຣະປະຈຸນເຈົ້ຍທີ່ກີບທ້າວຍ

ເພື່ອເປັນທີ່ຮັດໃນເຫດຜະນັນນັ້ນ ພຣະອົງຄົກຈົງທຽງພຣະກຸນາໂປຣເກົດໆ

ໃຫ້ສ້າງພຣະທີ່ນັ້ນປາກີຫາຣີທັກນັຍຂຶ້ນໃນ ພ.ສ. ၂၄၅၂ ທີ່ພຣະຮາຊວັງສະນາມຈັນທີ່ກີບທ້າວຍ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๖๗) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปัตยกรรมแบบแผนผังเดิม ที่ได้ออกแบบไว้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ แต่ไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหน้าที่การใช้งานของอาคารบางส่วน เช่น โปรคเกล้าฯ ให้แก้ไขพระราชหฤทัยโดยการเจาะผังด้านหลังออกไปให้สามารถมองเห็นพระพุทธรูปที่ซึ่งเป็นประวัติของพระปฐมเจดีย์ และเรียนสภาพวิวัฒนาการขององค์พระปฐมเจดีย์และเทพธมุนรอบฝาผนังวิหารทั้ง ๓ ด้าน เรียนสภาพต้นโพธิ์ที่ผังด้านหลังพระพุทธรูปปางครรษณ์ ส่วนวิหารด้านทิศเหนือ แก้ไขมุมหน้าให้เป็นที่ประดิษฐานพระร่วงโกรกนุทธีฯ ซึ่งพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างหล่อพระกอนให้ถูกต้องทั้งองค์จากพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่ได้มามากเมื่อสวรรคโลกเพียงบางส่วนพร้อมทั้งเปลี่ยนสะพานไม้ข้ามคลองเจดีย์บูชา หน้าพระร่วงให้เป็นสะพานคอนกรีต โดยให้สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานนท์ดิวยศ์ ออกแบบแล้วพระราชทานชื่อว่า “สะพานเจริญศรัทธา”

จากการสร้างรั้วบัวปูนปุ่นขององค์พระกอนขององค์พระปฐมเจดีย์ดังที่กล่าวมา ทำให้องค์พระปฐมเจดีย์เกิดความสมบูรณ์สวยงาม และเป็นมรดกของโลกให้อย่างภาคภูมิใจ

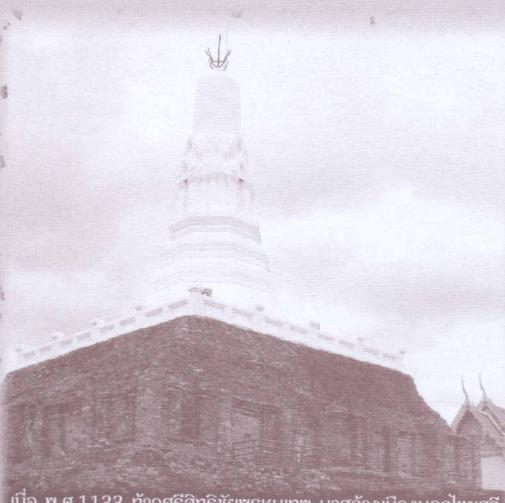
พระประโคนเจดีย์เป็นเจดีย์ที่โตกว่าเดิม รองจากองค์พระปฐมเจดีย์ ในสายตาของคนไทยทั่วไปที่เดินทางผ่านมาจังหวัดนครปฐม พระเจดีย์ทั้งสององค์นี้นับว่าเป็นสัญลักษณ์ของดินแดนที่มีความรุ่งเรืองเกี่ยวกับพุทธศาสนามาก่อนอย่างแน่นอน นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่สร้างความสัมภានว่าเหตุใดเจดีย์มีรูปร่างตั้งกัน พระปฐมเจดีย์ทำไม่มียอดแหลมฯ แต่พระประโคนเจดีย์มียอดคล้ายฝักข้าวโพด หรือยอดพระปรางค์ เรื่องนี้นั้นมีที่มา พожະเต่าสรุปให้ทราบได้ ดังนี้

บริเวณอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐมนั้น เมื่อ ๑๕๐ ปีที่ผ่านมา เกย์เป็นเขตที่อยู่อาศัยของชาวพุทธที่นิยมสร้างสุสานเจดีย์ขึ้นเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ากันเป็นจำนวนมาก เจดีย์องค์ใดที่มีขนาดใหญ่ สันนิษฐานว่าคงเป็นเจดีย์ของผู้เป็นใหญ่ในครั้งนั้นสร้างขึ้น องค์พระปฐมเจดีย์และองค์พระประโคนเจดีย์ น่าจะเป็นเจดีย์รุ่นราภราเดียวกัน แต่ต่างกันในภายหลังในการนี้ที่ผู้บูรณะมีส่วนร่วมในการสร้างเจดีย์นั้น จึงมีการตั้งใจให้เป็นเจดีย์ที่ตั้งต่อๆ กันในภายหลังในคราวเดียวกัน

พระปฐมเจดีย์ สมัยหนึ่ง เกย์มีพระมหาเถรคือศรีราชาจุฬามุนี ทายาทกษัตริย์ กรุงสุโขทัย บูรณะโดยบูรณะยอดเจดีย์ให้เป็นยอดพระปรางค์

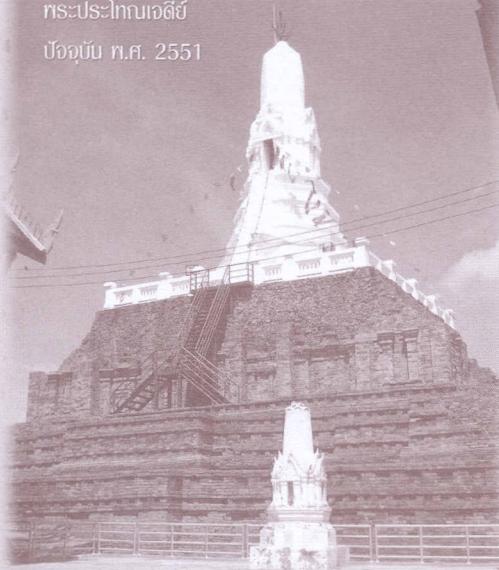
พระประโคนเจดีย์ สมัยหนึ่งเป็นเจดีย์ที่เจ้าเมืองทวาราที่สร้างไว้ ต่อมาส่วนยอดหักหลาถลง เจ้าเมืองคอมบุรุจึงได้นำช่องยอดให้เป็นปรางค์ สืบต่อมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๐ กรมศิลปากร จึงได้ทำการซุดสำรวจนิ่ง จึงพบว่า เป็นเจดีย์สมัยทวาราที่ที่ถูกต่อยอดใหม่ให้เป็นยอดพระปรางค์ ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้

ส่วนพระปฐมเจดีย์นั้น รัชกาลที่ ๔ เป็นผู้สร้างเจดีย์ทรงลังกาตามกรอบเจดีย์ยอดปรางค์ไว้ดังที่เห็นในปัจจุบันเช่นกัน

เมื่อ พ.ศ. ๑๑๓๓ ท้าวศรีกิจธงชัยพระมหาเทพ นาสราชเมืองนครไชยศรี ขึ้นตรงรัฐเวณหันทีกันพระมหาชนีเป็นปีอุปโภคใหญ่มาก (๓๘๐๐ ไร) ครั้งหนึ่งผู้ครองเมืองนี้จึงหาได้กันนาบทองดงตระหง่านสนธิรัตน์ จำกทราบเห็น ซึ่งบรรดูในเรือนหินหงันไหว้ เพื่อจะนำไปเลกอกับพระบรมสารีริกธาตุจากเจ้าเมืองลังกา แต่พระมหาชนีเมื่อยอนให้ชิงແง่งเอ้า แล้วขับหัวกระหนาบไปอยู่ที่โคทบุรี จำกนั้นเมื่อสร้างพระประโคนเจดีย์คงอบเรือนให้ไว้แทนที่ ลังก์ที่เห็นในปัจจุบัน

พระประโทนเจดีย์
ปีอุบัติ พ.ศ. 2551

พระเจดีย์ประโทนนี้ แรกสร้างเป็นเจดีย์แบบกาเวจีดอยแผลน
ครั้นนานาเข้าข่ายอดเจดีย์หักหลายลง จึงมีผู้ศรัทธาบานปลูกเลื่อน
ยอดเจดีย์ให้เป็นยอดปรางค์ ตั้งที่บ้านกันในสันยอกบุรุษและอโยธยา

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ กรมศิลปากร ได้ทำการสำรวจชุดแต่ง
พระประโทน เจดีย์ที่ถูกพอกไว้ด้วยดิน และถอนการทิ่มเพื่อป้องกันการพังทลาย
ขององค์พระเจดีย์ ผลของการชุดแต่งพบว่า แท้จริงแล้วพระประโทนเจดีย์
นั้น เป็นเจดีย์ฐานลี่เหลี่ยมป้อมเก้า และมีฐานประดิษฐานพระพุทธฐานโดยรอบ
เป็นขั้นเริ่ง เรียวเล็กซึ่นไปถึงยอด เมื่อถอนเวลาผ่านมาหลายร้อยปี ส่วนยอด
ของพระเจดีย์ได้พังทลายลง แต่ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาจึงคงลืบstan
มาถึงชาวพุทธในสมัยต่อมา ยกพระเจดีย์จึงได้ถูกบูรณะขึ้นใหม่ตามความ
นิยมของชาวพุทธในสมัยอยุธยา ถึงแม้การเวลาผ่านมาจะถึงสมัย
รัตนโกสินทร์แล้วก็ตามทางกรมศิลปากรก็ยังไม่สามารถทราบได้ว่า ยอดเจดีย์
สมัยทวาราตีนั้นเป็นอย่างไร จึงทำให้พระประโทนเจดีย์ต้องมียอดเป็นปรางค์
 เช่นเดิม เพราะไม่มีเจดีย์สมัยทวาราตีอยู่คิดเห็นว่าต้องให้หันหน้ายังไง^{ให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก} จึง
ไม่มีแบบที่พอจะซื้อมาหือเปลี่ยนยอดปรางค์ให้เป็นยอดของเจดีย์สมัยทวาราตี
 ดังเดิมได้ คงต้องปล่อยให้เป็นเจดีย์แบบทวาราตีที่มียอดเป็นปรางค์แบบขอ
ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

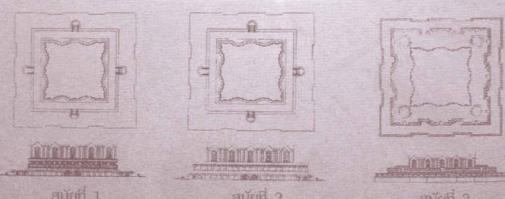
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ กรมศิลปากรได้ทำการขุดแล่งลอกดินและปูนอุดไป
จึงเห็นรูปร่างของพระประโทนเจดีย์ลังเดามากยิ่งในเป็นแบบทวาราตี
 ซัดเจนขึ้น แต่ยังคงรักษาอยู่ปรางค์ที่มาสร้างเสริมไว้ลังเดิน

จุลประโภนเจดีย์

ชากระดิษวัดประโภนบัวบูน

ชากระดิษวัดประโภนอยู่หลังวิทยาลัยเทคนิคนครปฐม กลางเมืองโบราณนครไชยศรี กรมศุลกากรบุดส้าวพะວ่าเป็นเจลย์ สมัยท้าวරดี สร้างทับซ้อนกันถึง 3 層 มีความคงทนที่สุดองค์หนึ่ง ของจังหวัดนครปฐมในอดีต

แบบผังวัดประโภน

จุลประโภนเจดีย์ ปัจจุบันเป็นราชเจดีย์ขนาดใหญ่ร่องจากพระประโภนเจดีย์เล็กน้อย ทั้งอยู่หลังวิทยาลัยเทคนิคนครปฐมห่างจากพระประโภนเจดีย์ไปทางทิศตะวันออก ๕๐๐ เมตร ริมถนนสายพระประโภน-สามสาระบือเฟือก ปัจจุบันมีสภาพเป็นกองอิฐสูงจากพื้นดินประมาณ ๓ เมตรเท่านั้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ปีแหนรูปปงท์ นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ร่วมกับการศึกษาได้ทำการสำรวจขุดค้น พบว่าเดิมเคยเป็นเจดีย์ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยท้าววรารดี ประมาณ พ.ศ. ๑๖๐๐-๑๖๐๐ เหลือแต่ฐาน แต่เมื่อได้ทำการขุดค้นอย่างละเอียดจึงพบว่าเจดีย์องค์นี้ถูกบูรณะเปลี่ยนรูปแบบมาแล้วถึงสามสมัย หรือ สามแบบ เพราะมีร่องรอยการเสริมสร้างเพิ่มเติมเป็นระยะๆ ตามกระแสของความนิยมศรัทธาของชาวพุทธแต่ละนิกาย หรือลัทธิ ดังนี้

ระยะที่ ๑ นิยมนับถือพุทธ ลัทธิธรรมชาติ นิยมตกแต่งเจดีย์ด้วยภาพพื้นเผล พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๑๓

ระยะที่ ๒ ได้รับอิทธิพลศาสนาถือมหายานจากศิลปะคริสต์ นิยมใช้ปูนปั้นตกแต่งเจดีย์ พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

ระยะที่ ๓ กลับไปนับถือพุทธศาสนาลัทธิธรรมใหม่อีกครั้ง แต่เป็นยุคเดือน พุทธศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นไป

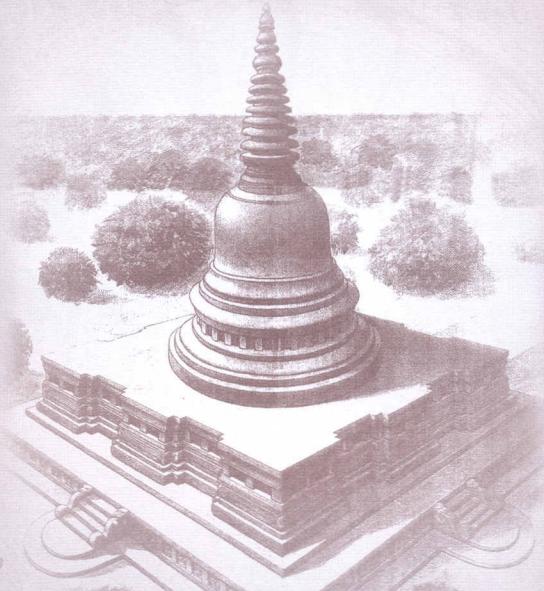
จุลประโภนเจดีย์องค์จริง มีความคงทนอย่างไรนั้นไม่มีผู้ใดในสมัยนี้เคยเห็น แต่เมื่อมีการขุดค้นสำรวจทางโบราณคดีแล้ว จึงได้เห็นส่วนประกอบและลักษณะต่างๆ ของเจดีย์บางส่วนเท่านั้น จึงเป็นข้อมูลให้กับนักโบราณคดีในการวิเคราะห์ในอดีตไปตามที่ผู้สำรวจ ทำรายงานเป็นตัวอักษรและภาพให้เห็นได้บ้างเป็นบางส่วนเท่านั้น ไม่สามารถทำให้เห็นจริงได้ทั้งหมด จึงทำให้คนยุคหนึ่งมีความเชื่อถือและเกิดศรัทธาไม่เท่ากันในสมัยนั้น การที่จะให้กับปัจจุบันมีทางแห่ง อนุรักษ์ และลืมสาบานความดีงามเหล่านั้นจึงคงอยู่ไป ความคาดหวังที่จะพัฒนาสังคม วัฒนธรรมที่ถึงงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์ที่คงได้ผลน้อยไปด้วย

เพื่อให้ความคาดหวังดังกล่าวได้ผล จำเป็นที่จะต้องทำข้อมูลเหล่านี้ให้เห็นเป็นภาพชัดเจน เช่น ภาพสามมิติเหมือนของจริงหรือเหมือนของค์เจดีย์จุลประโภน แต่ละสมัยนั้นๆ โดยใช้วิธีให้ช่างเขียนเรียงภาพจุลประโภนเจดีย์ขึ้นมา เรียกว่าเป็นภาพจินตนาการ ไม่ถือว่าเหมือนจริงร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ได้ความรู้สึกและบรรยายกาศกว่าเป็นพระศูฎเจดีย์ในสมัยนั้นๆ วิธีนี้สร้างความเข้าใจแก่ผู้พบเห็นหรือผู้จะศึกษาต้นฉบับได้มากกว่าคำบรรยายด้วยตัวอักษรเพียงอย่างเดียว

ภาพจุลประโภนเจดีย์ สมัยที่ ๑

เป็นภาพเขียนที่จินตนาการขึ้นแทนจุลประโภนเจดีย์ตอนที่เริ่มสร้างขึ้นมาในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ สร้างด้วยอิฐ และมีภาพเกี่ยวกับการให้ทานของพระพุทธเจ้าตอนที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ชั่งเสวยพระอาทิตย์เป็น ชั่ง เต่า พ่อค้า ฯลฯ ต่างสดชีวิตรอตอนเพื่อช่วยชีวิตคนอื่น เรียกภาพเหล่านั้นว่า “ภาพอวทาน” เป็นภาพที่ทำด้วยดินเผา มีจำนวนห้าก坛 ๑๙ กก หั้ง ๔ ต้าน ที่ฐานของพระเจดีย์

จุดประทีกนเจดีย์ สนับที่ 1

จินตนาการภาพเจดีย์จุดประทีกสนับทแรกสร้าง
โดย นายทวีพร กองคำใบ

ภาพบนประลับฐานเจดีย์จุดประทีกนเรื่องราวเกี่ยวกับ
การบำเพ็ญภาระมีขอบพระไสริสัตว์ก่อนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า

๔๐๐ คน เพราะในอดีตพากฏาธีเคยถูกพระเทวทัตบุยงให้มาพรุพุทธเจ้า แต่อาชุกที่ฟุ่งไปกลายเป็นศอกไม้ไม่สามารถทำอันตราย
ให้ จึงดำเนินถึงความผิดและทอดแทนบุญคุณตลอดไป

๖. เมื่อเรือสุปราคโภชิสตว์ประสบพายุหลังทางกลางทะเล สุปราคโภชิสตว์ ตั้งจิตขอชูสูนเริญภานาคตามต่างๆ ทำให้
คลื่น浪สงบได้โดยฉับพลัน

๑. ภาพปูนปั้นรูปสิงห์ (ขาว) เป็นภาพที่ปั้นทับภาพคนกำลังเข้าม้า (เขียว)
แต่ละภาพนั้นสร้างขึ้นจากเศษสนับที่รื้อทิ้งไว้ ทำเป็นลิ้งหัวทั้งสอง ต่อมาเมื่อราษฎรบูรณะภาพ
ที่ฐานเจดีย์จุดประทีกใหม่จึงได้ปั้นเป็นสิงห์หัวลงไว เมื่อกรมศิลปากร ชุดกัน
จึงแยกภาพปูนทั้งสองออกมากันให้เห็นชัดๆ

๒. ห้างหัสติงโพธิสัตว์ สร้างขึ้นให้เป็นท่านแก่ผู้อพยพนับพัน ด้วยการ
กระโจนจากหน้าผาสูง เพื่อให้ผู้ชนผู้อพยพสามารถเดินทางไปอยู่กิน

๓. เมื่อพระโพธิสัตว์เกิดเป็นห้างมีนา มีนางกษัตริย์เมืองหนึ่งอยากได้
มาจึงให้นายพราวนตามมาห้าง ໂโดยปลอมตัวเป็นพระ เมื่อห้างรู้ทัน และเห็นว่า
ตนเกยมิเกราะต่อกันกับนางกษัตริย์ จึงเองานงด้วยหังคึงงาอ้อให้แก่นายพราวนไป
แล้วกีบชี้วิตลง

๔. ภาพปูนปั้นรูปนกรุณสนับทหาราดี มีแผนกว่าเป็นตอนๆ ห้างหนึ่ง และ
ถือญาญาณถ่ายตาม

๕. เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นเต่ากานปะ พากฏาธี
เรือล่ม พระยาเต่าได้ช่วยให้ถูกทิ้งจากการชนน้ำตาย แต่พากฏาธีทิ่งให้หายมา
พญาเต่าจึงสรุปรู้วิถีคนให้ถูกทิ้งเนื่อง พอกฎาธีได้ฟังแล้วจึงขอชุมชนทั้ง

ภาพจุลประโภนเจดีย์สมัยที่ ๒

สันนิษฐานว่าบูรณะขึ้นใหม่ พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ (พ.ศ. ๑๓๐๐-๑๔๐๐)

เมื่ออาทิตย์ของพุทธศาสนาถึงหายานจากศิลปะสมัย
คริสต์ศักราชเข้ามาถึงการคื่นกรีบสูม ทำให้มีผู้สร้างมาซ่อมแซม
จุลประโภนเจดีย์องค์เดิมให้ตั้งไปจากแบบเดิม เช่น มีการเสริมฐาน
ทักษิณให้สูงขึ้นอีกชั้นหนึ่ง จนเกือบถึงฐานพระพุทธรูปอื่น มีการปั้นปูน
เป็นภาพ อาวahanapokthabของเดิม ทำซ้ำไว้พระพุทธรูปทั้งสิ้นที่ตัวเจดีย์
เพิ่มขึ้น

ภาพนี้เป็นภาพจินตนาการจุลประโภนเจดีย์เฉพาะส่วนตั้งแต่
ตัวเจดีย์ขึ้นไปจนถึงยอด ส่วนซึ่งถ่างลงมาตั้งแต่ชั้นประดิษฐาน
พระพุทธรูป & ชั้นฐานถึงฐานของเจดีย์นั้นเป็นภาพจากรายงาน
การขาดคันสำราญของกรมศิลปากร ร่วมนือกับนายปีแคร์ คุปองที่
นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสได้ทำไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙

จุลประโภนเจดีย์ สมัยที่ ๒

จินตนาการภาพเจดีย์จุลประโภน สมัยที่ ๒

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุลกัศน์ ทധะรานนท์

จุลประโภนเจดีย์ สมัยที่ ๓

จินตนาการภาพเจดีย์จุลประโภน สมัยสุดท้าย

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์นฤกุล ชมนุนิช

จุลประโภนเจดีย์ สมัยที่ ๓

สันนิษฐานว่าบูรณะขึ้นใหม่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๖ (พ.ศ. ๑๔๐๐-๑๖๐๐) โดยการสร้างฐานประทักษิณใหม่ ๒ ชั้น ช้อนทับด้าน
ประทักษิณเดิมและบันไดทั้ง ๔ ด้าน ที่สร้างเพิ่มในระยะที่ ๒ บนนุ่นทั้ง
๔ ข่องฐานประทักษิณใหม่สร้างสูงหรือเจดีย์ทรงกลมขนาดเล็กนุ่นละ
๑ ชั้น ล้วนที่ในชั้นประดิษฐานพระพุทธรูปที่องค์เจดีย์ทั้ง ๔ ชั้น ของแต่ละ
ด้านนั้น ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืนและพระนากประกาย่างละ ๒ องค์
เรียงสลับกัน ทั้ง ๔ ชั้นขึ้นไปจนถึงส่วนยอดของเจดีย์ คล้ายกับพระเจดีย์
กู่กุดจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมช้อนเป็นชั้นๆ เรียกว่าชั้นปีปานถึง
ยอด แต่ละชั้นมีพระพุทธรูปยืนรายรอบทั้งองค์ เช่นเดียวกัน แต่ส่วนยอด
ของกู่กุดเจดีย์หักพังไปส่วนหนึ่ง ลักษณะของเจดีย์ดังกล่าว นักวิชาการ
เรียกว่า “เจดีย์ทรงปราสาท” ภาพนี้เป็นภาพในจินตนาการตามคำกล่าว
ของนักวิชาการทางโบราณคดีหลายท่าน เช่น ครีทการ วัลลีโกม, น.ณ
ปากน้ำ, และสุจิตต์ วงศ์เทศ

ชาติพราเมธเจดีย์ (ปัจจุบัน)

แผนผังเจดีย์วัดพระเมรุ

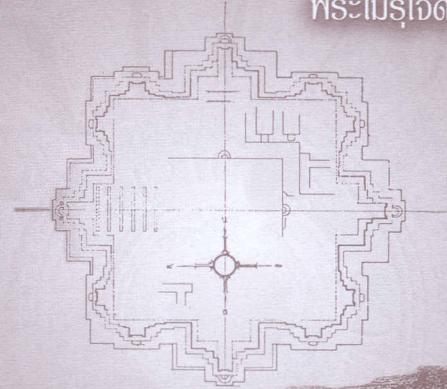
พระเมรุเจดีย์เป็นชาติพราเมธเจดีย์ที่เหลือแค่ฐาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ กิจกรรมศิลปการ และนักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสได้ทำการขุดสำรวจน้ำ แล้ว เขียนแผนผังของรูปทรงเจดีย์นี้ไว้เป็นรายงานการสำรวจให้กับไทยได้ ศึกษา กันต่อมา ปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีข้อมูลเพิ่มเติมอีก มีแต่เพียงด้าน แปลนกับด้านข้างที่แสดงให้เห็นเพียงแต่ฐานของเจดีย์เท่านั้น ไม่มีส่วน ประกอบของเจดีย์ที่อยู่เหนือฐานซึ่งไปกว่ามีรูปร่างอย่างใด แต่ผู้สำรวจน้ำ ขุดค้นได้สรุปไว้ว่า พระเมรุเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงกลมฐานสี่เหลี่ยม ที่ฐาน แต่ละด้านมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประทับบนธรณ์ ประดิษฐานอยู่ในหุ้ม เวื่อนแก้ว

แต่ในสมัยต่อมา มีการบูรณะซ่อมแปลงให้มีขนาดใหญ่ทุ่มลง ก็ เดิมไว้โดยมีสันฐานของเจดีย์ที่มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อ มุมกว้างออก ไปจากฐานเดิม และมีหุ้มประถุทางเข้าไปสู่พระพุทธรูปช่องเจดีย์องค์ เดิมได้ทิ้งตื้อด้าน ทำให้เป็นเจดีย์ที่มีที่ว่างภายในมีหลังคาครุณ สามารถ เดินเวียนประทักษิณ พระพุทธรูปทั้งสี่องค์ ที่ประดิษฐานอยู่รอบเจดีย์ ได้ ส่วนยอดมีรูปร่างอย่างไรไม่มีหลักฐานหรือภาพรายงานการขุดค้น ปรากฏอยู่เลย คงมีแต่ตัวอักษรในหนังสือรายงานของกิจกรรมศิลปการ สรุปว่า

“รูปพระสูปวัดพระเมรุนี้ คล้ายกับสูปagananthเจดีย์ ที่เมือง พุกาม” ประเทศพม่า

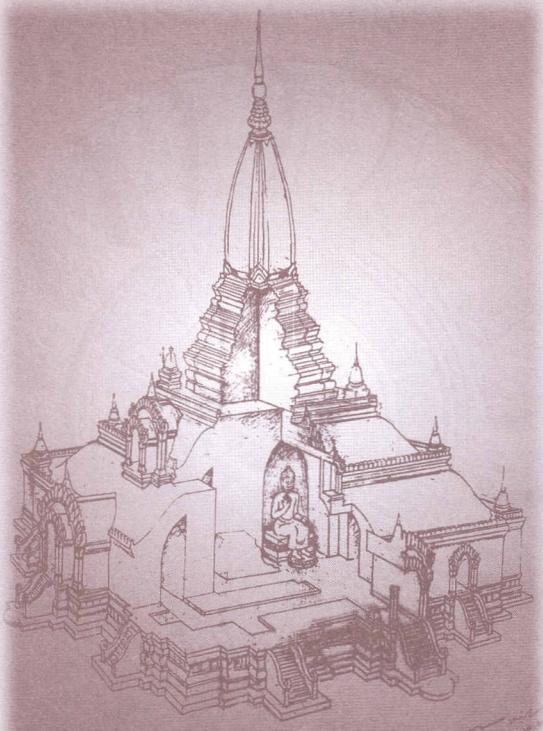

พระเมรุเจดีย์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ กิจกรรมศิลปการได้ขุดสำรวจพระเมรุเจดีย์

ภาพจินตนาการของพระเมรุเจดีย์

วินเสนาการกษาด้วยเส้นพระเมรุเจดีย์ภายใน ครั้งล่าสุด

ภาพจินตนาการให้เห็นรูปว่างของพระเมรุเจดีย์ภายนอก ซึ่งได้ข้อมูลจากเอกสารการชุดคันของกรมศิลปากร กับ นายบีแวร์ ถุปองต์ นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ เพียงบางส่วน

เจดีย์วัดพระเมรุ นักโบราณคดีถือว่าเป็นเจดีย์ในสมัยทวารวดี ของเมืองโบราณนครไชยครี จังหวัดนครปฐม องค์หนึ่ง ที่มีความงดงามอย่างยิ่ง เมื่อครั้งที่อาณาจักรพุกามของพม่ามีอำนาจ ได้แฟชิพตามดินแดนครัวไชยครี และได้มีการถ่ายแบบรูปว่างและสักส่วนของเจดีย์ องค์นี้ไปสร้างอานันทเจดีย์ที่เมืองพุกาม ใน พ.ศ. ๑๖๓๐ ซึ่งยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และถูกยกย่องให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอันลือชื่อของพม่าอยู่ในขณะนี้

เป็นเรื่องที่น่าคิดว่าช่วงกรุงปฐม จะปล่อยให้พระเมรุเจดีย์เป็นซากกองอิฐอยู่ชั่วนิรันดร์หรือ

“รูปพระสูปวัดพระเมรุนี้ คล้ายกับสูปอานันทเจดีย์ที่เมืองพุกาม” คือมีสูปใหญ่เป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นวิหารออกแบบจากตัวสูปทั้งสี่ด้าน ที่แก่นสูปทำซ้ำตั้งพระพุทธรูปที่เป็นประธานของวิหารด้านละองค์ต่างกันแต่ที่อานันทเจดีย์ ซึ่งทำเป็นที่ประดิษฐานพระยืน แต่ที่วัดพระเมรุทำเป็นที่ประดิษฐานพระนั่ง

เพื่อให้ความเข้าใจเรื่องรูปว่างของเจดีย์กระจ่างขึ้น จึงทำการจินตนาการให้เป็นภาพเขียนแสดงโครงสร้างให้เห็นภายในและนอกของเจดีย์ไว้พอเป็นสังเขป และให้เข้าใจว่าภาพนี้เป็นเพียงจินตนาการ มิใช่ของจริง เปิดโอกาสให้มีการศึกษาค้นคว้าต่อไปอีกด้วย

วินเสนาการพระเมรุเจดีย์ให้เห็นความงามภายนอก ครั้งล่าสุด

ชาติเจดีย์วัดพระราม

ถ้ากำหนดเวลาของคําพระปฐมเจดีย์เป็นศูนย์กลาง ภายในรัศมีห่างออกไป ๒ กิโลเมตร เราจะพบชาติเจดีย์ขนาดใหญ่เท่าที่มีเหลือมาให้เห็นในปัจจุบันนี้ ได้แก่

๑. พระรามเจดีย์ อัญหลังวัดพระราม
๒. พระเมธุเจดีย์ อัญริมณณเพชรเกشم
๓. พระสังฆารັນชาตุเจดีย์ อัญหลังโบสถ์วัดธรรมศาลา
๔. พระประโคนเจดีย์ อัญริมณณเพชรเกشم
๕. ฉุประโคนเจดีย์ อัญหลังวิทยาลัยเทคโนโลยีกรุงสุน

ส่วนชาติเจดีย์ที่ถูกทำลายไปหลายองค์นั้นไม่สามารถนับจำนวนได้ แสดงให้เห็นว่าเมื่อสมัยพุทธวตี พ.ศ. ๑๖๐ - พ.ศ. ๑๘๐ นั้น ชาตพุทธในเมืองกรุงสุนโบราณนี้ มีครุฑารามห้าเจดีย์ไว้สักการบูชา กันเป็นจำนวนมาก

ชาตเจดีย์หลังวัดพระรามนี้ เคิมคงเป็นชาติเจดีย์อัญกันวัสดุที่ได้มีโครงสร้าง รื้อวัดพระรามปัจจุบันนี้มาตั้งขึ้นใหม่ภายหลังจากที่พับเคิร์ฟรุทชูปินเดาที่มีพระพักตร์คงงามมาก ขนาดของชาตเจดีย์และรูปแบบคงเป็นแบบพุทธวตีอย่างพระประโคนเจดีย์ และพระเมธุเจดีย์ที่เป็นได้ ชี้งยังไม่มีการศึกษาและสำรวจ เมื่อครั้งสร้างทางรถไฟเฉียด สันนิษฐานว่า บางส่วนคงถูกทำลายไปอย่างแน่นอน

พระสังฆารັນชาตุเจดีย์

ดำเนินพระปฐมเจดีย์ของพระบานหกรอกครุฑาว่า พระยากาลสินธิใจและพระยาไกรทองสม ร่วมนันช่างพระยากาลแล้ว สองที่บ้องสังเวชพระทัยบัก จึงคิดมาซ่อนแปลง พระสังฆารັນชาตุเจดีย์ที่วารามบ้านธรรมศาลา ซึ่งก็ตั้งอยู่ในวัดที่ชื่อวัดธรรมศาลา ร่วมกับวัดธรรมศาลา ซึ่งพระยาครุฑ์ใช้พระมหาเทพ (ปู่) สร้างไว้แต่ก่อนนี้ คงเป็นเจดีย์มีมาแล้วตั้งแต่ราก พ.ศ. ๑๖๓๐-๑๗๕๓ สมัยพุทธวตี เมื่อเกิดเหตุการณ์ตามดำเนิน พระเจดีย์ยังคงถูกบูรณะรื้อใหม่ แบนปรับปูรุ่งและเปลี่ยนแบบตามความนิยมของชาตพุทธสมัยนั้น เช่น เดิมกันพระเจดีย์องค์ขึ้น๓ ในนกรุงสุนด้วย

พระตาบเจดีย์

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ บูรณะพระปฐมเจดีย์นั้น พบเศษเจดีย์ขนาดใหญ่มีศิริพระทุกรูป ติดสภาพดามนาก ชาวบ้านเริงเรียงอวดกันว่า “สักการะเจดีย์” ป้าอุบบกุกการรถไฟสายใต้สร้าง เดิมดูดูนเจดีย์มาก จึงถูกเลื่อนความสำคัญไปอย่างน่าเสียหายประวัติอันรุ่งเรืองของชาติพุทธสมัยนั้น

ชาตเจดีย์ทวัดธรรมศาลา

วัดธรรมศาลา เป็นวัดที่มีรากเหง้าเริ่มน้ำตั้งแต่ครั้งมีคำนานเล่าเรื่องพระยากับพระยาพาน สร้างเจดีย์ต้องการเพื่อข้ารำบานในการม่าพ่อโดยมีเดิมทั้งๆ

ดำเนินพระปฐมเจดีย์ฉบับพระบานหกรอกนิกรว่าพระยาพาลีบตใจและพระยาไสทองสม ร่วมกันม่าพ่อพระยากับ เจ้าเมืองกรุษร์ โดยไม่ทราบมาก่อนว่าเป็นบิดา ภายหลังเมื่อทราบความจริงจึงได้ประชุมสัมนาเพื่อแนะนำทางที่จะช่วยบ้านที่วัดบ้านธรรมศาลา พระยาทั้งสองสังเวยพระทัยนัก จึงคิดกันมาซ่อนแปลงวัดพระสังฆารັນชาตุ พระอารามบ้านธรรมศาลา ซึ่งพระยาครุฑ์ใช้พระมหาเทพ (ปู่) สร้างไว้แต่ก่อนนี้

นั้น พระสังฆารັນชาตุเจดีย์ ที่หลังโบสถ์วัดธรรมศาลาปัจจุบันนี้ คงเป็นเจดีย์มีมาแล้วตั้งแต่ราก พ.ศ. ๑๖๓๐-๑๗๕๓ สมัยพุทธวตี เมื่อเกิดเหตุการณ์ตามดำเนิน พระเจดีย์ยังคงถูกบูรณะรื้อใหม่ แบนปรับปูรุ่งและเปลี่ยนแบบตามความนิยมของชาตพุทธสมัยนั้น เช่น เดิมกันพระเจดีย์องค์ขึ้น๓ ในนกรุงสุนด้วย

ເມີນພຣະເຈົ້າ

ກຮນສຶຄປາກຮຸດທະເສາກີນ ພຣະຮຣນອັດຕ ກວາງໜົມອບ
ຊື່ເປັນສັກລັກຂົນຂອງການປຽນເທິກາ
ເຫັນເຖິງກັບຮຣນອັດຕ
ວົງອື່ນາ ໃນແຂລ່ງໂບຮານຄລືສັນຍາກວາງລົກ້ວ່າໄປກັ້ນຄຣປຽນ
ແລະຈັ້ງຫວັດໃກລ້າເຄີຍງ

ໜາກພຣະເຈົ້າຢືນພຣະ

ໜາກພຣະເຈົ້າຢືນພຣະ ຕັ້ງອູ້ທີ່ໄກລັກຄອນຍາຍຫອນ ອ.ເມືອງ ຈ.ນິກປຽນ ມ່າງຈາກພຣະປຣໂທເຈົ້າຢືນພຣະໄປທາງໄຕ້ ၄ ກມ.
ວິນດັນສາຍພຣະປຣໂທ-ບ້ານແພ້ວ ເປັນເຈົ້າຢືນສັນຍາກວາງທີ່ເຂັ້ນເຖິງກັບພຣະປຣໂທເຈົ້າຢືນ ແຕ່ເຫັນເຖິງແຕ່ໜາກທີ່ມີກວານສູງປຽມານ
၁၀ ເມຕ ນັກໂບຮານຄີທີ່ມີກວາງຊຸດຄັນສຳກວາມເນື້ອ ພ.ສ. ແລະ ພບວ່າເປັນເຈົ້າຢືນທີ່ມີກວານຊ່ອມແປລັນນາແລ້ວຫາຍຄົງ ສຸດທ້າຍ
ມີຍອພຣະເຈົ້າຢືນຍອດພຣະປຣັງຄົດລ້າຍພຣະປຣໂທເຈົ້າຢືນ ສູນລ່າງຂອງເຈົ້າຢືນເປັນລື່ມມີບັນໄດທາງໜີ້ທີ່ສິ່ງ ພບໂບຮານວັດຖຸ
ຫາຍອຍ່າງ ເວັນ

ພຣະຮຣນອັດຕ ອ. ຈາກ

ກວາງໜົມອັດຕ ອ. ຖ້າ

ເສາຄີຕາແປດເຫຼື່ນສູງ ၄ ເມຕ

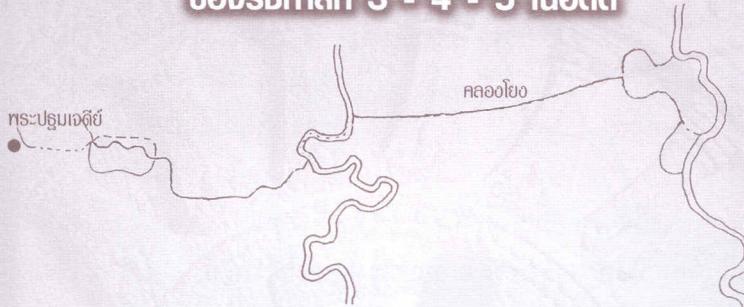
ພຣະພຸທ່ຽນສັນຍາກວາງທີ່ ၁ ດົງກ

ປັຈຸບັນ ທາງການປັກຄອງທັນຄືນໄດ້ສ້າງຄຸນຮາຍນີ້ ເນື້ອພຣະເຈົ້າຢືນພຣະນີ້ ເພື່ອເປັນເສັ້ນທາງແຍກຈາກດຸນໃຫຍ່ເຫົ້າສູ່
ຫຼູ່ບ້ານຕຳບດື່ນ

ໂບຮານສັດານແໜ່ງນີ້ໄດ້ຫັນທະເບີຍນແລ້ວ ສ່ວນໂບຮານວັດຖຸທັງໝາຍດເກີບຮັກໝາໄວ້ທີ່ວັດຄອນຍາຍຫອນ

ເສັ້ນທາງຄມນາຄມຈາກກຽງເທິງສູນຄປສູນ

ເສັ້ນທາງເສດົ່ງພຣະຮາຊຕໍ່າເນີນມາບຸຮນະອົງຄ່ພຣະປູນເຈດີຍ ຂອງຮັບກາລີ່ 3 - 4 - 5 ໃນອຕັດ

ສັບຍັດກາລີ່ 3 ເສັ້ນໄດ້ໃຊ້ຮັບກາງຄລອດໂຢອງສູນແນ້ນຄຣັບຍົກ ລອນນາເຫັນ
ຄລອງບາງແກ້ວ ໄປກົງວັດຮຽນສາລາ ແລະ ຝ່ານເຫັນໄປໃນເມືອງໂປຣານນິກ ໄປຍົກ
ຕາມຄູມເມືອງດ້ານກີກແໜີອ ຊຶ່ງເຊື່ອມກັບຄລອດວັດະຖຸນກົງອອດຄ່ພຣະປູນເຈດີຍດ້ານກີກແໜີອ

ສັບຍັດກາລີ່ 4 ຮະຍະແຮກເສັ້ນຈາກຄລອງບາງກອນນ້ອຍຂັ້ນບົກທີ່ວັດຫຍຸກໝາລາ
ຕີ້ອງຫັນກອງບ້ານນາຈອນກົງບ້ານທ່າໜວດ ຕ.ວັດລ້ວງຮາຍ ສ້າງ 1 ຄືນ ແລ້ວເສັ້ນທາງເຮືອອີກ
3 ກມ. ໄປຕາມສໍາແນ້ນຄຣັບຍົກ ເສີ່ວງເຫັນຄລອດບາງແກ້ວ 2 ກມ. ໄປຂັ້ນທ່ານ້າ
ວັດທ່ານຳຫັກ ແລ້ວເສັ້ນໂດຍບວນເກວີຍນິຕຮອງໄປຢ້ອງຄ່ພຣະປູນເຈດີຍ

ແກ. ສັບຍັດກາລີ່ 5 ພຣະນາທສົມເຕີ່ງພຣະຍາມກຳລັງເຈົ້າອູ້ຫ້ວໂປຣໃຫ້ຊຸດຄລອງເຈດີຍບູ້ຫາແລະຄລອນນາສວັສຕີທີ່ໄໝເຂົ້າມີ
ກັນໂຄຍມືແມ່ນ້ານຳກຣັບຍົກຂ່າວງຍູ່ປະມານ & ກມ. ການເສັ້ນສາມາດໃຊ້ຂັບວນເຮືອໄດ້ຄລອດເສັ້ນທາງ ເປັນຮະທາງປະມານເກືອບ
160 ກມ. ນັບວ່າເປັນທາງທຽບແລະໃຫ້ເວົາເດີນທາງນ້ອຍຄົງ ແລະ ກີດກວາມສະດວກກ່າວກື້ອົ່ນ (ພ.ສ. ແລ້ວດີ)

ຕ. ສັບຍັດກາລີ່ 6 ເສັ້ນທາງເງື່ອ

ໄປຕາມລຳຄດຄອງ (ພ.ສ. ແລ້ວດີ) ຈາກທ່ານ້າ
ພຣະນມຫາຮາວງໄປຕາມແມ່ນ້າເຈົ້າພຣະຍາ ເຫຼັງ
ຄລອງບາງກອນນ້ອຍຜ່ານວັດໃຫຍພຖກຍໍ່ມາຕາທີ່
ຕິ່ງຫັນ ແລ້ວເດີໄປຈົນດື່ງນັ້ນບາງກວຍ ເສີ່ວງເຫັນ
ຄລອງໂຢກຕາງທຸນນາໄປທາງທີ່ສະຫະວັນທຸກຈານຂອງ
ແມ່ນ້າທ່າຈິນທີ່ຂ້າງວັດຕານທາກຟ້າ ແລ້ວແລ້ວໄປຕາມ
ແມ່ນ້າທ່າຈິນຈານດື່ງວັດຕາງບາງແກ້ວ ຂໍາເກົດ
ນັກຮັບຍົກ ເສີ່ວງເຫັນຄລອງບາງແກ້ວ ຜົງວັດ
ທ່ານຳຫັກແລ້ວກີ່ເສັ້ນໂຕຍຂບວນເກວີຍໄປສູງ
ຮຽນສາລາແລ້ວເລີຍໄປດື່ງອົງຄ່ພຣະປູນເຈດີຍ ທີ່ຮູ້
ຈັ້າເສັ້ນທາງຄລອງບາງແກ້ວຄຸດຄອດເສັ້ນທາງ
ກໍສາມາດໄປດື່ງວັດຮຽນສາລາໄດ້ ແລ້ວເລີຍໄປດື່ງ
ອົງຄ່ພຣະປູນເຈດີຍເຊັ່ນກັນ ຮະຍະທາງທັງສິນ
ປະມານ 40 ກິໂໂມເມຕຣ

ບາງຄັ້ງ ເສັ້ນຈາກວັງຫລວງໄປຕາມແມ່ນ້າ
ເຈົ້າພຣະຍາເສີ່ວງເຫັນຄລອງບາງກອນນ້ອຍ ຫັ້ນບົກທີ່ວັດ
ໃຫຍພຖກຍໍ່ມາຕາ ແລ້ວເສັ້ນໂຕຍຂບວນຂ້າງແລະນ້າ
ນາປະຫັບແນມທີ່ນັ້ນທ່າໂຮງໝວດ ອິນແມ່ນ້າ
ນັກຮັບຍົກ ດີນ ແລ້ວລົງເຮືອໄປຕາມແມ່ນ້າ
ນັກຮັບຍົກ ຈານດື່ງວັດຕາງບາງແກ້ວ ແລ້ວເສີ່ວງເຫັນ
ຄລອງບາງແກ້ວ ເຫັນໄປດື່ງວັດທ່ານຳຫັກ ແລ້ວກີ່ຫັ້ນ
ບົກທີ່ນັ້ນປະຫັບເກວີຍໄປຕາມທ້ອງນາຈານດື່ງວັດ
ຮຽນສາລາແລ້ວເລີຍໄປຈົນດື່ງອົງຄ່ພຣະປູນເຈດີຍ

๓. สมัยรักษากลที่ ๕ พระ-

นาฟสมเด็จพระบุพเจตฯ ได้เจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างทางรถไฟสายใต้ผ่านองค์พระปฐมเจดีย์ทางด้านทิศเหนือ จากสถานีรถไฟบางกอกน้อยถึงนครปฐม เป็นระยะทาง ๔๖ กิโลเมตร ทำให้การเดินทางมาสู่องค์พระปฐมเจดีย์สะดวกขึ้นเมื่อเวลาไม่จำเป็นประจำ แต่ก็มีผลเดียบอยู่บ้างที่ถนนพระปฐม

ชนชั้นจากชาติที่ยังไม่ทราบในเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่พระประโคนเจดีย์ไปขายให้กับบริษัทก่อสร้างทางรถไฟให้แข็งแรงดังแต่นครปฐมถึงบางกอกน้อย เป็นเหตุให้โบราณสถานถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก (พ.ศ. ๒๔๔๐) จึงยกแก่การกันก้าวศึกษามานานถึงปัจจุบัน

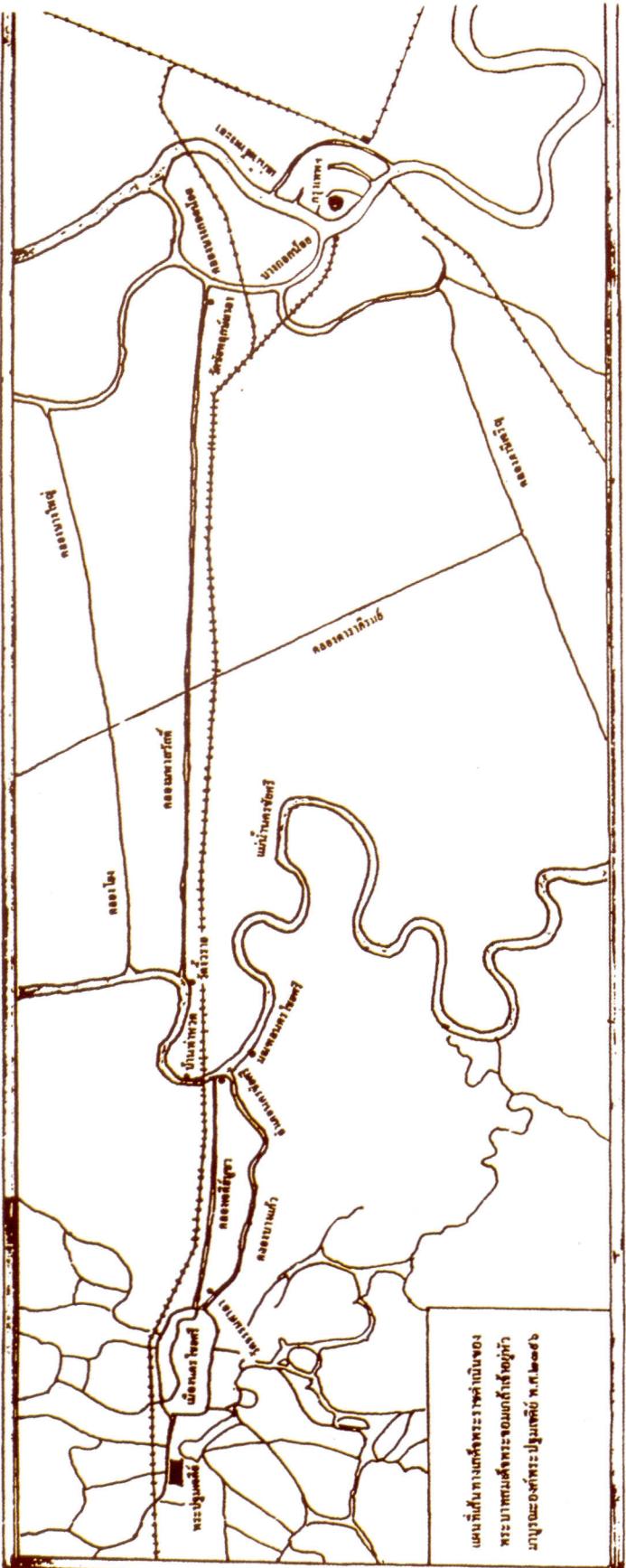
๔. สมัยรักษากลที่ ๗ รัฐบาลสนับสนุน จอมพล พ.พิบูลสงคราม มีโครงการสร้างทางรถไฟสายเพชรเกษมสู่ภาคใต้ เมื่อถนนนี้เข้าเขตเมืองนครปฐม ได้ผ่านเข้าไปกลางเมืองโบราณกราไหยครี แล้วตรงไปสู่องค์พระปฐมเจดีย์ทางด้านทิศตะวันออก แล้วเลยลงสู่จังหวัดราชบุรีและภาคใต้ ทำให้การเดินทางสู่เมืองนครปฐมรวดเร็วขึ้น แต่ผลเสียที่เกิดขึ้น คือ ทำให้เมืองโบราณกราไหยครี สมัยทวารวดีที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ถูกทำลายลง เพราะวินาศน์เต้มไปด้วยสถานประกอบการและชุมชนสมัยใหม่เต็มเมืองโบราณ สภาพเมืองโบราณจึงสูญไปโดยปริยาย

อุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดี หวานนครปฐม ที่รัก ปัจจุบันการท่องเที่ยวกำลังเป็นกิจกรรมที่ทุกชาติทั่วโลกนิยมกัน เพราะเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาล แหล่งประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ไม่แพ้ความงามตามธรรมชาติ อารยธรรมสมัยทวารวดีของจังหวัดนครปฐมมีความยิ่งใหญ่กว่าจังหวัดใดๆ มีเจดีย์รุ่นเดียวกับของค์พระปฐมเจดีย์หลายองค์ ล้วนนิรภัยลักษณ์ที่แปลกดังงานไม้เหมือนใคร ถ้ามีการจำลองขึ้นมาใหม่แล้วจัดตั้งแสดงไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชมในบรรยากาศของสวนที่ร่มรื่น สลับกับศิลปวัตถุโบราณสมัยทวารวดี อย่างที่ปรากฏในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์ โดยจำลองขึ้นจัดตั้งไว้กลางแจ้ง สามารถสัมผัสด้วยมือจากสถาปัตยกรรม ร้านอาหาร และร้านจำหน่ายของที่ระลึก บริการสาธารณูปโภค อยู่ไม่ไกลจากองค์พระปฐมเจดีย์มากนัก ที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่เชื่อมโยงกับองค์พระปฐมเจดีย์ได้ เช่น บริเวณวัดพระเมรุ หรือเรือนจำนครปฐมเดิม ที่ทำให้จังหวัดนครปฐมมีชื่อเสียงและมีเที่ยวตากอากาศด้านพุทธศาสนาสมกับพระราชปณิธานของรัชกาลที่ ๕ ที่ทรงทำการบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์

ภาพอุตสาหกรรม

อุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดี นครปฐม

สันนิษฐานว่า

พระปฐมเจดีย์ → หินอ่อนน้ำตก → หินแกรนิต → แม่น้ำเจ้าพระยา → แม่น้ำท่าจีน → แม่น้ำป่าสัก → แม่น้ำแม่กลอง → แม่น้ำแม่แคว → แม่น้ำสาย → แม่น้ำตาด → แม่น้ำทุ่งสง → แม่น้ำบึงกอก → แม่น้ำเจ้าพระยา

สันนิษฐานว่า

พระปฐมเจดีย์ → หินอ่อนน้ำตก → หินแกรนิต → แม่น้ำเจ้าพระยา → แม่น้ำท่าจีน → แม่น้ำป่าสัก → แม่น้ำแม่กลอง → แม่น้ำแม่แคว → แม่น้ำสาย → แม่น้ำตาด → แม่น้ำทุ่งสง → แม่น้ำบึงกอก → แม่น้ำเจ้าพระยา

สันนิษฐานว่า

พระปฐมเจดีย์ → หินอ่อนน้ำตก → หินแกรนิต → แม่น้ำเจ้าพระยา → แม่น้ำท่าจีน → แม่น้ำป่าสัก → แม่น้ำแม่กลอง → แม่น้ำแม่แคว → แม่น้ำสาย → แม่น้ำตาด → แม่น้ำทุ่งสง → แม่น้ำบึงกอก → แม่น้ำเจ้าพระยา

ฐานศิลาจำหลัก ภาพพ�อประวัติ ตอนแสดงธรรมปฐมเทศนา
พบที่วัดไทร อ.นครชัยศรี ป้าว ๐๐๐ ซม.

ชิ้นส่วนหนึ่งของพนักพุทธบล็อกลังก์ที่ประทับของพระพุทธเจ้า ตอนปฐมเทศนา
พบที่วัดพระเมรุ ทำด้วยหินสีเทาเขียว ป้าว ๙๖.๕ กว้าง ๔๐ ซม.